

**T. C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**LİSEDE ÖĞRENİM GÖREN KIZ ÖĞRENCİLERİN
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI İLE BENLİK
SAYGISI İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nuray SEVEN

**Enstitü Anabilim Dalı: Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji**

Tez Danışmanı: Dr. Eyyüb Ensari CİCERALİ

AĞUSTOS-2021

T. C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**LİSEDE ÖĞRENİM GÖREN KIZ ÖĞRENCİLERİN
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI İLE BENLİK
SAYGISI İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nuray SEVEN

ORCID NO: 0000-0001-60336321

Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji

"Bu tez 02/08/2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir."

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Ensari CİCERALİ	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Lutfiye Kaya CİCERALİ	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Kahraman GÜLER	Başarılı	

Enstitü Müdürü

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ALTUNTAŞ

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Nuray SEVEN

02.08.2021



ÖNSÖZ

Bu tezin yazılma aşamasında her türlü desteğini sunan ve çalışmamı takip eden tez danışmanım Dr. Eyyüb Ensari CİCERALİ' ye içten teşekkürlerimi sunarım. Tüm sorularımı sabırla yanıtlamış ve hep motive edici tarzı ile bu zor süreci tamamlamamda yardımcı olmuştur.

Bu süreçte desteğini hep hissettiğin sevgili eşim ve canım çocuklarıma da sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

Nuray SEVEN

02.08.2021



İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: CİNSİYET ve TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMLARI.....	6
1.1.Toplumsal Cinsiyet ve Ergenlik.....	9
1.2.Toplumsal Cinsiyet ve Aile.....	13
1.3.Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim.....	14
1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Kitle İletişim Araçları.....	16
1.5.Toplumsal Cinsiyet Gelişimini Açıklayan Kuramlar.....	16
1.6. Benlik Kavramı.....	22
1.7. Benlik Saygısı Kavramı.....	23
1.8. Benlik Gelişimi.....	25
1.9. Benlik Saygısıyla İlgili Kuramsal Görüşler.....	26
1.9. Ergenlikte Benlik Gelişimi.....	30
1.10.Toplumsal Cinsiyet ve Benlik İlişkisi.....	33
BÖLÜM 2: YÖNTEM.....	34
2.1. Çalışma Grubu.....	34
2.2. Veri Toplama Araçları.....	37
2.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	37
2.2.2.Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği (TCAÖ).....	37
2.3. Verilerin Analizi.....	38
BÖLÜM 3: BULGULAR.....	40

SONUÇ ve ÖNERİLER.....	54
ÖNERİLER.....	61
KAYNAKÇA.....	62
EKLER.....	68



KISALTMALAR

TCAÖ: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği

BSÖ: Benlik Saygısı Ölçeği



TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 2.1: Yaş, Sınıf, Okul Türü, Anne Eğitim Durumu ve Baba Eğitim Durumu Değişkenleri için Frekans ve Yüzde Değerleri.....	35
Tablo 2.2: Anne Çalışma, Anne Tutumu, Baba Tutumu, Gelir ve Psikolojik Destek Alma Değişkenleri için Frekans ve Yüzde Değerleri.....	36
Tablo 2.3: Toplumsal Cinsiyet Algısı ölçeği puanları için betimleyici istatistik değerleri.....	38
Tablo 2. 4: Benlik Saygısı Ölçeği puanları için betimleyici istatistik değerleri.....	39
Tablo 3.1: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının lise türü değişkenine göre bağımsız gruplar t testi sonuçları.....	40
Tablo 3.2: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının anne çalışma durumu değişkenine göre bağımsız gruplar t testi sonuçları.....	41
Tablo 3.3: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Psikolojik Destek Alma Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	41
Tablo 3.4: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	42
Tablo 3.5: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlarının yaş değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını görmek üzere yapılan tamamlayıcı analiz sonuçları.....	43
Tablo 3.6: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	44
Tablo 3.7: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamamlayıcı Analiz Sonuçları.....	45

Tablo 3.8: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının anne eğitim değişkenine göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	46
Tablo 3.9: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Puanlarının Anne Eğitim Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamamlayıcı Analiz Sonuçları.....	47
Tablo 3.10: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	48
Tablo 3.11: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Puanlarının Baba Eğitim Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamamlayıcı Analiz Sonuçları.....	49
Tablo 3.12: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Anne Tutum Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	50
Tablo 3.13: Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Anne Tutum Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamamlayıcı Analiz Sonuçları.....	51
Tablo 3.14: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Gelir Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	52
Tablo 3. 15: Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Gelir Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamamlayıcı Analiz Sonuçları.....	53
Tablo 3. 16: Değişkenler Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	53

Tezin Başlığı: Lisede Öğrenim Gören Kız Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Algısı İle Benlik Saygısı İlişkisinin İncelenmesi	
Tezin Yazarı: Nuray SEVEN	Danışman: Dr. Eyyüb Ensari CİCERALİ
Kabul Tarihi: 02/08/2021	Sayfa Sayısı: vii(ön kısım)+67(metin kısım)+4(ek)
Ana bilim dalı: Psikoloji	Bilim Dalı: Psikoloji
Bu çalışmanın amacı, İstanbul Kartal ilçesinde lisede öğrenim görmekte olan kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet algıları ile benlik saygısı arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Bununla birlikte öğrencilerin toplumsal cinsiyet algıları ile benlik saygısı düzeyleri de sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda İstanbul Kartal ilçesinde lisede öğrenim görmekte olan 380 kız öğrenci örneklem olarak belirlenmiştir. Araştırmada öncelikle kız ergenlerin toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri belirlenmiştir. Daha sonra lisede öğrenim gören kız öğrencilerin, okul türleri, sınıf kademeleri, hayatlarının en çok geçtiği yer, ailenin gelir durumu, eğitim durumu, çalışıp çalışmama durumları gibi sosyo-demografik değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ortaya konulmuştur. Son olarak lisede öğrenim gören kız öğrencilerin benlik saygısını ne düzeyde yordadığı açıklanmıştır. Verilerin çözümlenmesi SPSS 22,0 paket program kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde tek yönlü Varyans analizi (ANOVA), bağımsız örneklem t-testi korelasyon analizi uygulanmıştır. Araştırmada, Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanları ile değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere Pearson korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu analiz sonuçlarına göre Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği arasında pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür. Toplumsal cinsiyet algısı ile anne ve baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, anne tutumu, okul türü, yaş ve sınıf düzeyi, algılanan gelir düzeyi, değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Elde edilen bulgular literatür ile karşılaştırılarak tartışılmış ve sonraki araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur.	
Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Benlik Saygısı, Benlik, Ergenlik, Kız Öğrenciler.	

Thesis Title: Investigation of the Relationship between Gender Perception and Self-Esteem of High School Female Students

Author: Nuray SEVEN

Supervisor: Dr. Eyyüb Ensari CİCERALİ

Date: 02/08/2021

Number of pages: vii(pre text) + 67(mainbody)+4(app)

Department: Psychology

Subfield:Psychology

The aim of this study is to reveal the relationships between gender perceptions and self-esteem of female students studying at high school in Istanbul Kartal. In addition, the relationships between students' gender perceptions and self-esteem levels and socio-demographic variables were examined. For this purpose, 380 female students studying at high school in Kartal district of Istanbul were determined as the sample.

In the study, first of all, the gender perception levels of female adolescents were determined. Then, it was revealed whether the female students studying in high school differed according to their socio-demographic variables such as school types, grade levels, the place where they spent most of their lives, the income status of the family, educational status, and employment status. Finally, it is explained to what extent it predicts the self-esteem of female students studying at high school.

Analysis of the data was carried out using the SPSS 22.0 package program. One-way analysis of variance (ANOVA) and independent sample t-test correlation analysis were used to analyze the data. In the study, Pearson correlation analyzes were performed to determine the relationship between the variables. According to the results of this analysis, it was observed that there was a low level of positive correlation between the Gender Perception Scale and the Self-Esteem Scale. There was a significant relationship between the gender perception and the education level of the mother and father, the working status of the mother, the attitude of the mother, the type of school, age and class level, and perceived income level. The findings were compared with the literature and discussed, and suggestions were made for further research.

Keywords: Gender, Self-Esteem, Self, Adolescence, Female Students.

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet kavramı, toplum tarafından kadın ve erkeğe içinde yaşadığı kültürel değerlerin yüklediği beklenti ve anlamları ifade eder (Dökmen, 2014: 20). İnsanlar, cinsiyetlerine özgü davranış kalıpları ile doğmazlar. Toplumsallaşma ile beraber, değişik yaşantılar, tecrübeler sonucu toplumsal davranış kalıplarında cinsiyet farklılaşmaları oluşmasına neden olur (Bee ve Boyd, 2009: 578). Oakley (1985) toplumsal cinsiyet algısının kadın ile erkek arasındaki anatomik ayrılıklarla alakası olmadığını, cinsiyet rolü kalıp yargılarının kuşaklar arası aktarım yolu ile toplumsallaşmanın bir sonucu olduğunu düşünmektedir. Bu aktarım ebeveynler, eğitim sistemi, öğretmen, arkadaş grubu, kitle iletişim araçları, inanç ve değerler sistemi, dil, oyun ve sanat gibi birçok farklı değişkenler aracılığı ile gerçekleşmektedir (Basow, 1992). Cinsiyeti biyolojik etmenler belirlerken toplumsal cinsiyeti içinde yaşadığımız kültür belirlemektedir. Steinberg (2007) toplumsal cinsiyetin, kimliğin vazgeçilmez bir bileşeni olduğunu ve bebek doğduğu andan itibaren başlayarak kız ve erkek çocukların “cinsiyete uygun” davranışlar göstermeleri toplum ve kültürün sonucudur.

Çocukluk ile yetişkinlik arasında bir köprü olan ergenlik, büyümenin ve değişimin en hızlı olduğu evredir. Bu gelişimsel evrede kişiler hem bir kimlik kazanmaya hem de gelecekleri ile ilgili gerçekçi kararları almaya, akademik ve meslek tercihlerine dair hedefler oluşturmaya adım atarlar (Grotevant, 1998).

Toplumsal cinsiyet algısı ve kanıksanmış davranış kalıpları, kız ergenlerin cinsiyet kimliklerini oluşturmada oldukça etkilidir. Ergenlik dönemi çocukluktaki sürece göre gelişim seyri daha farklıdır. Hill ve Lynch (1983), ergenin, cinsiyeti ile uyumlu davranışları göstermesi yönündeki ısrarın ve beklentinin, özellikle de kızlar için, daha fazla olduğunu belirtmektedirler. “Cinsiyet kuvvetlendirme hipotezi” yaklaşıma göre kız ve erkek ergenler arasında göz önünde olan cinsiyet ayrımının çoğunlukla kalıplaşmış cinsiyete özgü davranışlar sergilemeleri konusundaki sosyal uyumlarının hızlanması sonucunda oluşmaktadır. (Steinberg, 2007: 327).

Yapılan çalışmalar gösteriyor ki, basmakalıp yargılar içerisinde erkeğin mantıklı, özgür, güçlü, azimli, saldırgan davranışlarının kabul gördüğü ve erkeğin de bu beklentiye karşılması ve buna uygun davranması beklenmektedir. Bununla birlikte kadınların ise

liderlik vasıflarından uzak, daha alt statüde ve aciz olmaları bunun yanında da sevecen, itaatkar, sosyal, anlayışlı, sakin tavır göstermeleri beklenmektedir (Hyde ve Delameter, 1997; Steinberg, 2007).

Yaşadığımız toplum ve ebeveynlerin sosyalleştirme gayretleri benlik algısı düzeyini belirlemektedir (Kağıtçıbaşı, 2000). Ait olunan toplumun kültürü kadın ile erkeğin davranış ve düşüncelerinin ne şekilde olacağına dair davranış kalıplarını ve toplumsal özelliklerini belirlemektedir. Farklı zamanlarda birçok farklı araştırmacı tarafından ortaya konan sonuçlara göre (Brooke 1996; Harter, 1991; Powell ve Greenhouse, 2010; Quatman ve Watson, 2001; Akın ve Demirel, 2003; Üner, 2008;) kızlar ve erkekler daha yaşamın erken evrelerinde bile özellikle ait olduğu kültürel cinsiyet normlarına uygun kalıp yargıları öğrenerek benlik tasarımlarını oluşturabilmektedirler. Benlik algısı kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal rollere göre farklılık göstermektedir. Toplumsal cinsiyete uygun davranış kalıpları kadın ve erkeğin farklı ilişkiler yaşamasına, bunun sonucu olarak da farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Akt. Güvenç ve Aktaş, 2006). Bu farklılaşma da kültürel etkinin dinamiği sonucunda toplumsal cinsiyet algısı ve benlik saygısı ilişkisini incelemeyi kaçınılmaz kılmıştır.

Bu açıdan bakıldığında toplumsal cinsiyet algısının özellikle kız ergenlerde benlik saygısı üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Benlik saygısının oluşmasında, anne babanın ait olunan kültürün, akran ortamı ve çevrenin etkili olduğu bunun sonucunda da toplumsal cinsiyet algısı ile aralarındaki ilişkinin boyutunu araştırmak bu çalışmanın genel amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu lisede öğrenim gören kız öğrencilerin, toplumsal cinsiyet algılarının benlik saygısı üzerindeki etkisini incelemektir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı İstanbul ili, Kartal ilçesinde devlet liselerinde öğrenim gören kız öğrencilerin ‘Toplumsal Cinsiyet Algılarının’ ‘Benlik Saygısı’ ile ilişkisini incelemektir. Ayrıca araştırmaya katılan bireylerin sosyo-demografik özelliklerinin (yaş, okul türü, anne baba eğitim düzeyi, gelir durumu, yaşamının çoğunu geçirdiği yer,

anne baba tutumu.) gibi değişkenlerinde toplumsal cinsiyet algılarını ve benlik saygısına etkisini de incelemektir. Ayrıca bu çalışmada lisede öğrenim gören kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının benlik saygısına etkisi incelenerek hem yaşam döngüsünde önemli bir dönemde olan ergen bireylerde bir farkındalık hem de literatüre katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Araştırmanın nemi

İnsanın geleişim evresinde ergenlik dönemi çok önemli bir yer tutmaktadır. Geleişim dönemi olarak ergenlik olarak tanımlanan bu dönem insanoğlunun yaşam evresinde önemli bir yere sahiptir. Ergenlik, bireyin duygu, davranış ve biliş düzeyinde ortaya çıkan değişiklikler evresi olarak görülmektedir. Ergen bireyler bu dönemde eğitilebilir, biimlendirilebilirler. Sağlıklı birey sağlıklı toplumun oluşmasında önemli bir etkindir. Özellikle ergenlik çağında kimlik ve benlik algısı şekillenmeye başlayan kadın bireyler gelecek açısından ve toplum sağlığı açısından büyük öneme sahiptir. Toplumsal cinsiyet, kişiler arası ilişkilerde, ailede, akademik yaşamda, iş ortamı ve sokakta yani insanın olduğu her yerde yaşamı etkileyen çok boyutlu bir kavramdır. Toplumda hakim olan algının etkisiyle kadın ve erkek arasında görülen doğal benzerlikler görmezden gelinerek kendi arasında dışlayıcı ve bütünlüklü iki grup yaratılır. Toplumun değer yargıları açısından bakıldığında güçlü olanın erkekler olması nedeniyle erkeklere atfedilen özellikler değerli kabul edilirken kadınlara ait özellikler değersizleştirilir. Dolayısı ile kadınların toplum içindeki konumlarını belirleyen doğal özellikleri değil, toplum tarafından yüklenen beklentilerdir. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda özellikle kadınlara ilişkin ayrımcı, kalıplaşmış düşünceler ve toplumsal cinsiyet gibi konulara yeterince ilgi gösterilmemiştir. Toplumsal cinsiyet ile ilgili yapılan araştırmalar oldukça yenidir. Toplumsal cinsiyet algısının etkilediği önemli bir konu da benlik saygısıdır. Benlik saygısı kavramı insanların kendilerine dair duygu ve düşüncelerinden hoşnut olma ya da olmama halidir. Olumlu benlik saygısına sahip kız ergenlerin eğitim düzeyi, hayat standardı, başarıları ve yaşam kaliteleri, zorlu yaşam olayları karşısındaki psikolojik dayanıklılıkları, mücadeleci tarafları ve insani ilişkileri açısından önemli bir role sahiptir. Bu sebeple yapılan bu araştırma lisede öğrenim gören kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının benlik saygısını ne derece yordadığını ortaya koyarak konuyla ilgili literatüre katkı sunacaktır.

Araştırmanın Problemi

Araştırmada ele alınan problem 'lisede okumakta olan kız ergenlerin toplumsal cinsiyet algılarının benlik saygısı düzeyi ile arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?', 'Lisede okumakta olan kız ergenlerin toplumsal cinsiyet algıları benlik saygı düzeylerini yordamakta mıdır?' ve toplumsal cinsiyet algısının çeşitli demografik değişkenlere (okul türü, yaş, algılanan gelir durumu, ebeveynlerin eğitim düzeyi, anne çalışma durumu, psikolojik yardım alma durumu, , yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdiği yer,) göre farklılaşmakta mıdır?' olarak belirlenmiştir.

Hipotezler

H1: Toplumsal cinsiyet algısına sahip kız öğrencilerin benlik saygısı anlamlı derecede yüksektir.

H2:Okul türü ile toplumsal cinsiyet algısı ve benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H3: Annesi çalışan kız ergenlerin, toplumsal cinsiyet algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H4: Lisede okuyan kız öğrencilerin anne eğitim düzeyinin cinsiyet algılarının oluşmasında ve benlik saygısının oluşmasında anlamlı düzeyde ilişki vardır.

Sayıtlar

1. Araştırmanın örneklemini evreni temsil etmektedir.
2. Araştırmadaki katılımcılar, ölçekleri ve kişisel bilgi formundaki soruları dürüst ve samimi olarak cevaplamışlardır.
3. Kullanılan veri toplama araçlarının amaca uygun olarak veri toplanabilmesini sağlayacak şekilde geçerli ve güvenilirlerdir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, 2020- 2021 eğitim-öğretim yılı içinde İstanbul Kartal ilçesinde bulunan lise 9-10-11-12. Sınıflarda okuyan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 380 kız öğrenci

ile sınırlıdır. Öğrencilerin kişisel bilgileri sosyo-demografik form aracılığıyla elde edilmiştir. Öğrencilerin benlik saygısı düzeylerine ait bilgiler Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğindeki maddelerle sınırlı olup öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Algıları ise Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğindeki maddelerle sınırlıdır.



BÖLÜM 1: CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMLARI

Geçmişten günümüze insanlar, yaş, cinsiyet, statü, ırk ve ekonomik güç gibi farklı değişkenlere göre sınıflandırılmışlardır. Cinsiyet kavramı bu sınıflandırmalar içerisinde insan hayatı için önemli bir role sahip olup, insan davranışını, yaşam biçimini belirlemektedir.

İnsanların kendilerini erkek veya kadın diye betimlemeleri cinsiyet kimliklerini ifade eder: “Anatomik bir özellik olarak kabul edilen cinsiyet, aynı zamanda biyolojik indirgemeciliği ifade etmekte, toplumsal cinsiyet ise anatomik farklılığın toplumda oluşturulan algıdan yola çıkarak kadın ile erkek arasındaki çatışmadan doğan ilişkiselliğe odaklanmaktadır. Bunun sonucunda heteronormatif diye tanımlanan kadın ve erkeğin heteroseksüel kalıp yargıların hâkimiyeti üzerinden toplumda cinsiyet kimliklerinin oluşmasına sebep olur (Baran, 2012: 411).

Cinsiyet, daha çok biyolojik olarak açıklanmaya çalışılırken, toplumsal cinsiyet ise bireyin toplum içindeki rollerini ve sosyal statüsünü belirleyen bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında cinsiyet kavramına yeni anlamlar yüklendiği, sadece görünüş veya anatomik boyut ile değil, toplumsal roller ve sosyal statü boyutu ile de kültürden kültüre değişen farklılıklar toplumsal cinsiyet diye tanımlanmaktadır. Doğumdan önce bebeğin cinsiyetini belirleyen anatomik özelliklerin yanı sıra doğumdan itibaren de gelenek görenekler, örf ve adetler gibi farklı toplumsal kurallarla biçimlenerek toplumsal cinsiyette kadın ve erkeğe yüklenen roller değişkenlik göstermektedir. İçinde yaşanılan toplum, doğumdan itibaren bireylere cinsiyet rolleri, davranış kalıpları ve kültürü yüklemektedir. Bunun sonucunda da bireyin yaşadığı toplumun toplumsal cinsiyet algısını öğrenmesine benimsemesine sebep olmaktadır.

Genel bir ifade ile biyolojik açıdan kadın ile erkek arasında var olan farklılıklar cinsiyet olarak açıklanırken; toplumsal cinsiyet ise kültürel ve sosyal kodlarla şekillenen cinsiyete dair kimliklerdir. Cinsiyet kavramı, biyolojik bakış açısı ile değerlendirildiğinde sabit ve değişmezdir, toplumsal cinsiyet kavramı ise kültürel bağlamda incelendiğinde toplum topluma farklılık gösterebilir. Biyolojik bir kavram olan cinsiyet anatomiye uygun olarak tüm toplumlarda belirli kurallarla

tanımlanmaktadır. Kültürel kurallar biyolojik cinsiyete açıklanan davranışları ifade eder (Segal, 2003).

“Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki fark, biyolojik olarak doğan kadın ve erkeğe dair toplumsal rollerin verilmesiyle ortaya çıkar” (Bhasin, 2003).

Cinsiyet, kişinin doğumdan itibaren getirdiği, kadın ya da erkek olarak gösterdiği, fiziksel, kalıtsal ve anatomik özellikleri olarak tanımlanırken; toplumsal cinsiyet erkek ya da kadın olarak toplumsal, sosyal kültür tarafından yüklenen beklentileri ve anlamı tanımlamaktadır (Dökmen, 2012; Bhasin, 2003; Oakley, 1985). Uzmanlara göre toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkeğin içinde yaşadıkları toplum tarafından ne şekilde algılandığı nasıl davranacaklarına ilişkin beklentileri, tutumları ve rolleri tanımlamaya dönük farklı yönleri ile ele alınan bir kavramdır. (Altınova ve Duyan, 2013; Akın ve Demirel, 2003). Kadın ile erkeğe toplum içinde yüklenen rollerin, yaşamın doğal yapısına dayalı bir iş bölümünden çok içinde bulundukları toplum tarafından şekillenen ve zaman içerisinde değişebilen roller ve sorumluluklardan oluştuğu kabul edilmektedir (Aksoy, 2006). Dolayısıyla toplumsal cinsiyetin bu dinamik ve değişken yönü, toplum tarafından şekillenerek ve kültürden kültüre aynı kültür içerisinde bile değişik gruplar içerisinde de değişkenlik gösterebilmektedir (Oakley, 1985; Bhasin, 2000).

Zeyneloğlu'na (2008) göre cinsiyet, insanın kadın veya erkek olarak doğuştan getirdiği kalıtsal, anatomik ve fizyolojik özellikleridir. Birey, kadın veya erkek cinsiyet farklılığı ile doğsa da büyüme süresince ait araçlarının etkisiyle toplumun cinsiyet değerlerine özgü belirlenen rollerin etkisi ile gelişir. Toplumsal cinsiyet ise sosyalleşme ile birlikte kültür içinde öğrenilen kadın ve erkeğe dair sahip olunması gereken özelliklerini, kadın ile erkeğin toplumsal açıdan kabul gören sorumluluk ve rolleri ile açıklanmaktadır (Altınova ve Duyan, 2013). Dünya sağlık örgütüne (WHO) göre, toplumsal cinsiyet, kadın, erkeğe dair roller, kurallar ve her iki cinsiyet arasındaki ilişkilerin değişkenlerin sosyal yapılanması olarak tanımlanmaktadır (WHO). Bolak ve Boratav'a (2001) göre ise toplumsal cinsiyet kültür ve biyolojik yapının cinsiyet hammaddesini ne şekilde harmanladığı ile bağlantılı bir kavramdır.”. Başka bir ifade ile açıklamak gerekirse toplumsal cinsiyet kavramı, sosyal bir kavramdır ve toplumdan topluma değişebilmektedir. Toplumsal cinsiyet içinde bulunan toplumun kadın ve

erkeği nasıl algıladığı, nasıl değerlendirdiği, kadın ve erkekten beklenen davranış kalıplarına ilişkin değerleri ve rolleri ifade etmeyi amaçlayan bir kavramdır. (Kılıç ve diğerleri, 2014). Zeyneloğlu (2008) ise içinde bulunulan toplumun, kadın ve erkeği nasıl gördüğü, düşünce sistemi ve davranışlarımızla ilgili nasıl bir beklenti oluştuğu ve bununla ilgili değerler, tutumlar kalıp yargılar ve rollerin bulunduğunu söylemektedir. Uçan ve Baydur'a (2016) göre ise toplumsal cinsiyet, yalnızca kadın ve erkekten beklenen davranışlardan ibaret değildir; her iki cinsinde birbiri ile kurduğu ilişkilerden etkilenen, bundan dolayı da değişim halinde olan dinamik bir süreçtir.

Toplumsal cinsiyet kavramının dinamik yönü, kadın ile erkek arasındaki iş bölümünü, toplumsal konumunu ve sosyo-ekonomik statüsü üzerinde belirleyici bir özellik olduğunu göstermektedir. Mesela, bundan bir süre önce Türkiye'de kız çocukların eğitimini sonlandırıp çocuk yaşlarında evlendirilmekteydiler. Neyse ki artık bu durum günümüzde değişmiştir. Ayrıca toplumsal cinsiyetin dinamik yönü toplumlarda, topluluklarda ve hatta aile içinde bile farklılık göstermektedir. Dolayısı ile toplumsal cinsiyet, cinsiyetler arasındaki farklılıkların toplum içinde şekillenen boyutu ile göze çarpar. Bu kavram, cinsiyetin sosyo-kültürel bağlamda, toplumsal rol paylaşımının cinsiyet perspektifinden ne şekilde biçimlendiği, cinsiyet ile ilgili toplumsal rol ve kalıplaşmış davranışların hangileri olduğunu belirleyen cinsiyet tanımlarını ifade etmektedir (Uluocak ve diğerleri, 2014).

İlk kez Robert Stoller tarafından 1968 yılında "Sex and Gender" kitabında kullanılan toplumsal cinsiyet kavramı; erkeklik ve kadınlık hallerinin birbirinden farklı olduğuna değinmiştir. Toplumsal cinsiyetin bir temel kurmak olduğunu, kadın ve erkeğin hayat tecrübeleri temelinde oluştuğunu vurgulamıştır. (Baran, 2012: 410).

Toplumsal cinsiyet kavramı, 60'lı ve 70'li yıllarda feminist dalgaının ivme kazanması ile birlikte önem kazanmaya başlamıştır. Kavram kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal rolleri, cinsiyet temelli işbölümünü, kültürel davranış kalıplarını kapsayacak bir yelpazedir. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında toplumsal cinsiyet kavramı, toplum içindeki kurumlar, gruplar, sınıflar, kültürel ilişkilerin etkisini öne çıkartan makro ve mikro dinamiklerin bütünleşmesi olarak açıklamaktadır. Aynı zamanda bu kavram içinde cinsiyet sözcüğü, cinsiyet organlarını toplumsal bir gerçekliğe dönüştürür (Baran, 2012).

Toplumsal cinsiyeti feminist teorisyenler, cinsiyet temelli ortaya çıkan kültürel bakış açısı ile açıklamaktadırlar. Kültür, kişilerin gerçekleştirmek zorunda bırakıldığı rolleri dayatarak toplumsal cinsiyeti yazgı haline getirmektedir. Beauvoir' de kültürün, cinsiyet rollerini kişilere dayattığını savunur (Butler, 2016). Bugüne bakıldığında alışılmış ve öğrenilmiş davranış kalıplarının, kadınların aleyhinde bir toplumsal cinsiyet kavramı oluşturduğu söylenebilir.

Geleneksel (toplulukçu) kültürlerde cinsiyet rolleri daha belirgin görülmektedir. Geleneksel olmayan (bireyci) kültürlerde ise cinsiyet rolleri koşullara göre değişebilmektedir. Dolayısıyla cinsiyet rolleri geleneksel toplumlarda ya da bireyci toplumlarda değişkenlik gösterebilmektedir.

Toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alındığında cinsiyet rolleri; geleneksel ve eşitlikçi tutum veya roller olarak ele alınmaktadır. Geleneksel tutuma göre, kadınlar evle ilgili işleri, çocukların bakımı, iş yaşamında pasif ve daha az sorumluluk ve rol verilirken; erkeklere akademik alanda yetkinlik, aile ekonomisini yönetme, evin reisi olma gibi roller ve yükümlülükler verilmektedir (Hoffman ve Kloska, 1995).

Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili geleneksel yaklaşım kadının doğurganlık ve anne olma yönüne vurgu yaparken, erkeğin ise liderlik özelliğini öne çıkartmaktadır (Perrone-McGovern ve diğerleri, 2014). Bu perspektifin haricinde eşitlikçi yaklaşımda ise; ev, çocuk bakımı, meslek, sosyal ve akademik hayatlarında kadın ile erkeğin sorumluluklarının eşit olması (Dökmen, 2004; Akın ve Demirel, 2003; Basow, 1992), her iki cins arasındaki eşitsizliği azaltmaktadır (Perrone-McGovern ve diğerleri, 2014).

Yaşanılan kültür tarafından kadına ve erkeğe yüklenen bireysel özellikler, tutum ve davranışlar kişiden yerine getirilmesi beklenen sorumluluklar toplumda cinsiyet kalıp yargılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, kadın ve erkeklere yüklenen, toplum tarafından kabul gören, bu yapılara bilişsel yapı ya da şema denmektedir. Toplumsal cinsiyet birçok bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler, kişisel özelliklerinden, kalıp yargılardan inanç ve tutumlardan, fiziksel görünüm, davranışlardan oluşmaktadır (Deaux ve Lewis, 1984).

1.1. Toplumsal Cinsiyet Ve Ergenlik

Ergenlik, yetişkinlik ve çocukluk arasında bir köprü görevi gören fiziksel, ruhsal ve sosyal değişim sürecini kapsayan bir evredir. Bu evrede ergenler bir yandan akademik

ve mesleki yaşamına dair planlar yapmaya, gelecekleri ile ilgili gerçekçi hedefler belirlemeye çalışmaktayken diğer yandan kimlik kazanmaya çalışmaktadır (Grotevant, 1998). Bu dönemle beraber belirginleşen cinsiyet özellikleri nedeniyle ergenlerin önemli bir diğer görevi ise toplumsal cinsiyet ile ilgili rolleri kendi bireysel kimlikleriyle uyumlu hale getirmeye çalışmalarıdır (Cenkseven, 2002). Bu gelişim sürecinin önemli bir başka parçası da toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili tutum, davranış ve duygu davranışlarının gelişimidir. Toplumun kadın ve erkeğe yüklediği toplumsal cinsiyet rolleri, ergenlerin hem akademik hem de kariyer yaşamlarına ilişkin motivasyon, karar ve tercihleri üzerinde hayati önem taşımaktadır (Eccles, 2009; Galambos ve diğerleri 2009).

Ergenlik, çocukluk döneminden her yönü ile ayrılan bir seyirde ilerlemektedir. Hill ve Lynch (1983), bu evrede, cinsiyet ile uyumlu davranışlar göstermeleri için ergenler üzerinde toplumsal baskının, genellikle kız ergenler söz konusu olduğunda artış gösterdiği yönündedir. Cinsiyet kuvvetlendirme hipotezide denilen bu yaklaşıma göre ergenler arasında ortaya çıkan bu farklılıkların büyük kısmı kalıplaşmış kadın-erkek davranışları sergilemeleri yönündeki toplumsal yönlendirme çabasından kaynaklanmaktadır (Steinberg, 2007: 327).

Büyüme atağının başladığı 11-13 yaş arasını kapsayan ön ergenlik dönemi toplumsal cinsiyet algısına ilişkin tutumların oluşmasında önemli bir evredir (Crouter ve diğerleri, 2007). Uzmanlar büyüme ile birlikte ortaya çıkan sosyal ve biyolojik faktörlere bağlı olarak ergenlerde toplumsal cinsiyet rollerine dair algı ve tutumların daha geleneksel bir toplumsal cinsiyet kavramına neden olduğu ifade ederken, bu durumu toplumsal cinsiyet yoğunlaşması olarak tanımlamaktadırlar (Feiring, 1999; Bartini, 2006; ; Hill ve Lynch, 1983; Galambos ve diğerleri, 1990). Kızlar “kadınsı” taraflarını daha çok öne çıkarıp popüler olacaklarını düşünürken, erkek ergenler ise kendilerini daha “erkeksi” olarak görmeye başlar (Hill ve Lynch, 1983). Ergenlerin karşı cinse daha çekici görünebilme istekleri toplumsal cinsiyet rollerini daha çok benimsemelerine neden olabilir (Carr, 2007). Ergenler toplum tarafından onaylanmış ve benimsenmiş toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranma konusunda dışarıdan bir müdahaleye maruz kalırlar. Bununla beraber benimsedikleri toplumsal cinsiyet rollerinin sosyal ve romantik ilişkiler kurmalarına, iş ve kariyer yaşamlarında farklılaşmış yetişkin kadın, erkek rolleri

ile uyum sağlamaları noktasında yardımcı olacağını kabul etmeleri bu geleneksel cinsiyet rollerini içselleştirebilmelerini daha kolaylaştırmaktadır (Lindberg, 2008; Hill ve Lynch, 1983). Sosyal öğrenme kuramına bakıldığında da geleneksel algının ergenlikle beraber kuvvetlendiğini ileri sürmektedirler (Hill ve Lynch, 1983). Bedensel ve cinsel değişimle beraber sosyalleşme dönemindeki aktörlerin (öğretmenler, arkadaşlar, aileler, vb.) geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu davranış göstermeleri konusunda ergenlere müdahalelerini arttırdıkları ifade edilmektedir (Lobel ve diğerleri, 2004). Bu yüzden, ergenlik döneminde oluşmaya başlayan kimlik gelişiminde toplumsal cinsiyet kavramının göz önünde bulundurulması önemlidir. Çünkü ergenler günlük hayatlarında toplumsal cinsiyete dayalı önyargılarla ve bazı olumsuz deneyimlerle karşılaşabilirler. Geleneksel toplumsal rollerin kişiliğin inşasında önemli bir dönem olan ergenlik döneminde benimsenmesi bir takım olumsuzluklara yol açabilir. Ergenlerin mesleki ve akademik tercihlerini, ifade tarzlarını, algıladıkları başarı düzeylerini ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilir (Rainey ve Rust, 1999; Liben ve diğerleri, 2002). Bu konu ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçları bu varsayımı destekler niteliktedir. Bir çalışmada kız ergenlerin matematiğe ilgilerinin azaldığı dönemin lise döneminin ortalarına denk geldiği (Karpiak, Buchanan, ve diğerleri, 2007) ve anatomik olarak kızlar ve erkeklerin yetenekleri arasında bir farklılık olmaması gerekmesine rağmen kız öğrencilerdeki bu ilgi azalmasının nedeni sosyal faktörlerin olumsuz yansımaları ile ilgili olduğu söylenebilir (Galambos, 2004). Toplumsal cinsiyet ile ilgili kalıp yargılar temelsiz bile olsa kişilerin hem kendisi hem de diğerleri hakkındaki algılarını etkileyebilmektedir (Eccles, Jacobs ve diğerleri, 1990). Kültür ve toplum tarafından inşa edilmiş kalıp yargıların sağlıklı bir şekilde sorgulanmaması cinsiyet farkı olmaksızın bütün ergenlerde kendi sosyal ve bilişsel kapasitelerini kullanamamaları konusundaki ciddi sebeplerden biri olduğu ileri sürülmektedir (Rainey ve Rust, 1999). Çünkü ergenlikte döneminde içselleştirilen olumsuz algılar daha sonra yetişkinlik döneminde de bazı zorluklarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Örneğin kadınların, erkekten psikolojik veya fiziksel şiddet görmeleri ve bunu normalmiş gibi algılamaları, çocuk, ev ve temizlik gibi işlerin sadece kadına ait görevler olduğunu düşünmeleri bu durumu gözler önüne sermektedir (Dökmen, 2004). Bu bağlamda bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürü; bir erkeğin ve bir kadının

düşünceleri, davranışları ve hareket etme biçimine dair beklentileri belirleyerek, erkek ve kadını sosyal yönden şekillendirmektedir (Akın ve Demirel, 2003).

Son yıllarda yapılan araştırmalara bakıldığında zaman ergenlerin, erkeklere ve kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel açıdan bakmaya devam edildiği ileri sürülmektedir (Oswald ve Lindstedt, 2006; Botkin, Weeks ve diğerleri, 2000). Yapılan bazı çalışmalarda toplumsal cinsiyet rollerine dair eşitlikçi algının hem kadınlar hem de erkekler arasında güçlendiğini göstermektedir fakat kadınların erkeklere göre eşitlikçi algıyı daha çok benimsediği görülmektedir (Lindberg, 2008). Bilişsel açıdan değerlendirildiği zaman ergenliğin başlaması ile beraber karmaşık ve detaylı sosyal bilişsel yeteneklerin kazanılmaya başlamaktadır. Bu değişim beraberinde bireylerin toplumsal cinsiyet ile ilgili rolleri ve dinamikleri algılama noktasında daha esnek ve eleştirel bir bakış açısı ile yorumlamalarına olanak tanımaktadır. Bununla beraber geleneksel algının azalmasının beklendiği dönem ön ergenlik dönemidir.

Galambos ve arkadaşlarının (1990) araştırmasında kız öğrencilerin geleneksel yaklaşımlarının, orta ergenlikte ön ergenliğe kıyasla azaldığını, başka bir çalışmada ise Crouter ve arkadaşları, (2007) benzer bulguların ebeveynleri daha az geleneksel bakış açısına sahip ergenlerde de tutarlı sonuçlar gösterdiği ortaya konmuştur. Katz ve Ksansnak' da (1994) araştırmalarında, geç ergenlik olarak sınıflandırılan yaş aralığında olan bireylerin geleneksel toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin daha değişime açık bir yapı gösterdikleri; kız ergenlerin de erkek ergenlere göre daha esnek bir tutum gösterdiklerini ortaya koymuşlardır. Fakat buna rağmen birçok ergen birey diğer cinsin ilgisini çekmek için geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin bunu sağladığını düşünmekte ve bu yüzden ergenlerde bu toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına uyum sağlama ihtiyacı oluşmaktadır (Carr, 2007).

Ergenlerle yapılan araştırmalarda, erkek ergenlerin kız ergenlere kıyasla toplumsal cinsiyet kalıplaşmış yargılarını daha çok benimsedikleri ve içselleştirdikleri dikkat çekmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden birinin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının erkeklerin hayatına daha pozitif etki yaratırken (özgürlük gibi) kız ergenlerin hayatını zorlaştırıcı etkisinin (özgür olmama) olduğu varsayılmaktadır (Rowley ve diğerleri, 2007). İnsanlar, kalıp yargıların kolaylaştırıcı taraflarını kendileri için, zorlaştırıcı kısıtlayıcı taraflarını ise başkalarının uygulaması için toplumsal cinsiyet

ile ilgili kalıp yargıların devamlılığını sağlamaktadır (Oswald ve Lindstedt, 2006). Türkiye’de alanyazına bakıldığında ergenlerin toplumsal cinsiyet tutumlarına ve algılarına ilişkin çalışmaların çoğu üniversite öğrencileriyle yapılmıştır (Zeyneloğlu, 2008; Aydın ve diğerleri, 2016; Atış, 2010; Kahraman ve diğerleri, 2014; Taşkın, Eroğlu 2008; Öngen ve Aytaç, 2013). Literatür incelendiğinde liseli ergenlerle yapılan nicel başka araştırmaya ulaşılamazken az denilebilecek nitel çalışmaya rastlanmıştır (Demir, 2016; Aslan, 2007). Lise yılların özellikle meslek seçimi açısından da cinsiyetler arasında herhangi bir fark bulunmamıştır. Bu bağlamda ergenlerin toplumsal cinsiyet rollerine dair yaklaşımları da oldukça önemli kabul edilmektedir.

1.2.Toplumsal Cinsiyet Ve Aile

Aile, toplumsal cinsiyet algısının oluşmaya başladığı ilk yerdir (Galambos ve diğerleri, 2009; Katz ve Ksansnak, 1994; Hill ve Lynch, 1983). Çocuklar genelde toplumsal cinsiyet ile ilgili ilk bilgilerini aileleri ile beraber yaşarken, ebeveynlerinin toplumsal cinsiyet rollerine dair örtük ve açık mesajlarından öğrenirler (Gelman, Taylor, ve arkadaşları, 2004; Epstein ve Ward, 2011). Üç yaşındaki çocuklar, oyun ve oyuncaklarını kız ve erkek oyun ve oyuncakları diye ayırmayı öğrenmişlerdir (Cherney, Harper, ve diğerleri, 2006). Bakıverenlerinin toplumsal cinsiyet algıları ve düşünce yapısı da (eşitlikçi ve ya geleneksel bakış açısı) çocukların tutumlarının gelişimini ile doğrudan ilişkilendirilmektedir (Bulanda, 2004). Çocuklar, evdeki sorumlulukların paylaşımı, ebeveynlerin sahip oldukları eşitlikçi veya geleneksel algıyı gözlemleyerek ya da taklit yolu ile öğrenmektedirler (Turner ve Gervai, 1995). Konu ile ilgili ortaya konan çalışmalar gösteriyor ki geleneksel ve eşitlikçi anne babaların özellikle toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kalıp yargılarının belirginleştiği akademik konularda ve aktivitelerde erkek ve kız çocuklarına yaklaşımlarının değiştiği yönündedir (Lindberg, Hyde ve diğerleri, 2008).

Avrupa Birliği ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından desteklenen “Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi” kapsamında yayımlanan araştırma sonuçları, öğrenim gören bireylerin toplumsal cinsiyet ile ilgili rolleri öncelikle ebeveynleri, eğitim gördükleri yer, eğitim-öğretim materyalleri ve sosyal medya, internet aracılığı ile öğrendikleri belirtilmiştir. Bu raporda ayrıca , “kız ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili daha çok geleneksel görüş ve tutumlara sahip olduğu” görülmüştür (Engin ve

diğerleri,2016). Araştırmadan çıkan diğer bir sonuç ise, öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair algılarının ebeveynlerinin eğitim düzeyine göre değişip değişmediği yönündeki bulgulardan oluşmaktadır. Annesi lisans ve lisansüstü eğitime sahip bireyler, annesi ilköğretim ya da ortaöğretim seviyesinde eğitim alan bireylere kıyasla eşitlikçi algı ve bakış açısına sahip olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca anne eğitim seviyesi yükseldikçe, çocukların geleneksel görüş ve bakış açısını destekleme seviyelerinde de düşüş görülmüştür. Aynı şekilde baba eğitim seviyesi de lisans ve üstü olan bireylerin daha düşük baba eğitimine sahip bireylere kıyasla daha az geleneksel görüşe sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Dolayısı ile anne baba eğitim düzeyi arttıkça bireylerin toplumsal cinsiyet algıları daha eşitlikçi olmaktadır. Yaşanılan toplumda, ebeveynlerin düşünce ve tutumları çocukların toplumsal cinsiyet algılarının oluşumu üzerinde oldukça önemli bir yere sahiptir (Bulanda, 2004). Bilhassa geleneksel topluluklarda, erkek bireylere atfedilen sorumluluk ve görevlerin toplumsal düzeni kurması ve devam ettirmesi nedeniyle hayatın her alanında daha kıymetli; kadın bireyler aile ve ev bağlamında atfedilen yükümlülükler ise ikincil veya değersiz algılandığı gerçeği kabul görmektedir. (T.C.B.K.S.G.M, 2008). Erkek bireylerin ataerkil toplumlarda hala kadın bireylere oranla ciddi ve önemli güçleri olduğu bilinmektedir (Diekman ve diğerleri, 2002). Bunun sebebi olarak kadınların bu yaşam düzeninde var olabilmek için işleyen sisteme göre davranmaları ve benimsemeleri zorunda bırakılmaktadır (Demren, 2001).

1.3.Toplumsal Cinsiyet Ve Eğitim

Eğitim, toplumun değer yargılarını, düşünce ve tutumlarını, yaşam tecrübelerini nesilden nesle aktararak, toplumun kültürel devamlılığını sağlamaktır. Aileden sonra, eğitim sistemi ve okullar da, Kız ve erkek öğrencilerin giyim tarzlarına, toplumsal beklentilerin neler olduğuna, kendileri için hangi mesleklerin daha iyi olduğu ile ilgili toplumsal cinsiyet algısının pekiştirilmesini ve devamı sağlamaktadır (Akkaş, 2019).

Toplumsal Cinsiyet Öğrenilir ve bu öğrenme, yaşam pratikleri ve toplumsal alışkanlıklarla ilişkili olduğu kadar, eğitim sistemiyle de ilişkilendirilmektedir. Öğrenme hayat boyu süren bir olgu olsa da, asıl hedef çocuklardır. Başka bir ifadeyle her çocuk, cinsiyetçi işbölümünü, bu durumun getirdiği sorumluluğu, kadınsa ikinci sırada durmayı, erkekse hegemonik erkeklikle uyumlu davranmayı öğrenmek zorundadır (Kılıç ve diğerleri,2014).

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için alınması gereken en temel tedbirin ders kitaplarının içeriği ve ders müfredatındaki ayrımcılıktan ve cinsiyetçilikten kurtulması ile mümkün olabilir. Okuldaki öğrenme sürecinde önemli bir rolü olan ders kitapları ve müfredatın kapsamı, öğrencilerin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının tahakkümünden kurtararak potansiyellerini gerçekleştirme ve benlik saygılarına olumlu katkı sağlayacaktır (Sayılan, 2012).

İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi'nin 2012 de ortaya koyduğu raporda ele alınan ve incelenen ders kitaplarında, Tarih Vakfı'nın 2003 ve 2009 tarihli, Ders Kitaplarında İnsan Hakları I ve II projelerinin sonuçlarına kıyasla kayda değer bir değişim dikkat çekmiştir. 2003'te yayımlanan ders kitaplarında kadın ve erkek cinsiyete dayalı rol ve görevlerle ayrımcı bir şekilde tanımlanırken, Tarih Vakfı'nın 2009 da yayımlanan Ders Kitaplarında İnsan Hakları II Projesinde bir takım gelişmeler olsa bile, kitapların toplumsal cinsiyet algısını güçlendirmeye kattığı katkı hala yeterli sayılamazdı. Seçbir'in yaptığı araştırmada ise kadınları sadece eve ait görevlerle tanımlayan örneklerin azaldığı, kadınların farklı alanlarda, farklı işlerde gösterildiği görsellerin kullanıldığı cinsiyetçi ifadelerin azaldığı, başarılı kadın rollerinin arttığı görülmüştür. Bunun yanında bazı kitaplarda olumlu örnekler olsa da, önemli bir kısmında ise hala ayrımcı ifadelerin kullanıldığı, geleneksel aile yapısını destekleyen ifadelerin de olduğu araştırmanın sonuçlarındandır (Seçbir, 2012). 8. Sınıfta okutulan Türkçe kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri açısından bakıldığında (Çeçen, 2015) ise örneklerde erkeklerin temsil oranının kadınların temsil oranından iki kat fazla olduğu belirlenmiştir. Sonuç itibariyle bakıldığında kadın için güçsüz ve aciz, erkek ise kudretli ve olumlu kişilik özellikleri ile tanımlanmıştır. Kitaplardaki görsellerde kadın genellikle bakım veren rolü ve kişilik özellikleri ile erkeklerde güçlü koruyucu ve otorite figürü özellikleriyle gösterilmiştir (Göğüş, 2018).

Eğitim sistemi gerek okul ortamındaki öğrenme süreçleri aracılığıyla, gerekse okulun sahip olduğu kültürel yapı itibariyle, cinsiyete dayalı basmakalıp yargıların ve tutumların yeni baştan inşasında önemli rol oynamaktadır. Bununla beraber eğitim sistemi kız öğrencileri, daha zayıf ve pasif bir rolü içselleştirmeleri için, erkeklerin daha zeki ve yetenekli olduğu fikrini ergenlere benimsetme eğiliminde olduğu da görülmektedir (Akkaş, 2019).

1.4. Toplumsal Cinsiyet Ve Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçları içerisinde görsel ve geniş kitlelere ulaşılabilir olması açısından en önemli araçlarından birinin televizyon olduğu düşünülmektedir. Günümüzde ülkemizin her köşesinde, her evde televizyonun olması ve geniş kitlelere de ulaşılır olması açısından etkisi oldukça büyüktür. Televizyon kanalı ile iletilen çoğu yayında toplumsal cinsiyet algısı ve kadın kimliği ile ilgili beklentiler yüceltilerek seyircilere ulaştırılmaktadır. Çizgi filmlere bakıldığında çoğunda ana karakterin erkek olduğu ve kadın karakterin ise güçsüz, genellikle yardıma ihtiyaç duyan konumda olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, çocuklara erkek güçlü, kadın ise zayıftır algısının oluşmasına ve toplumsal cinsiyet geleneksel algının pekişmesine neden olduğu görülmektedir. Bundan dolayı erkek kadını kendinden daha güçsüz ve aciz olarak görmeye başlayarak kadın üzerinde otorite kurma çabası içerisinde girmektedir.

Günümüzün en önemli kitle iletişim aracı olan internet ise hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş, toplumsal değerlerin, toplumsal cinsiyet ile ilgili algının kabul edilmesi ve içselleştirmesi bakımından oldukça etkili bir role sahip olmuştur. Günümüzde çoğunluğun internete erişimi ve kullanımı daha mümkün olmaktadır.. Çocuklar sanal ortamdaki videolardan, sanal arkadaşlardan; facebook, twitter, instagram youtube gibi farklı platformlardan edindikleri bilgiler ile kendi cinsiyet algılarını inşa edip, tercihlerde bulunabilmektedirler.

Yazılı basın da iletişim araçları arasında önemli bir yeri vardır. Gazete haberlerinde ataerkil kadın ve erkek rollerine göre değerlendirildiği dikkat çekmektedir.. Kadına yönelik şiddet haberleri gazete sayfalarında dikkat çekmektedir. Özellikle kadına yönelik her türlü şiddet ve istismarın ahlaki bir olaymış gibi meşrulaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir (Akkaş, 2019).

1.5. Toplumsal Cinsiyet Gelişimini Açıklayan Kuramlar

- **Bilişsel gelişim kuramı**

Bilişsel gelişim kuramına göre çocuklarda cinsel kimlik ve cinsiyet algısının oluşması ileriki yaşlarda başlamaktadır. Bu kurama göre çocukların cinsiyetleriyle ilgili bilgi ve farkındalıkları yaşları ilerledikçe gerçekleşir (Kimmel, 2000).

Bu kuramın en önemli iki temsilcisi Lawrence Kohlberg ve Piaget'tir. Bilişsel gelişim modeli, çocukların cinsel tiplene becerilerine sahip olma yöntemlerini ve cinsel kimlik gelişimini anlatmaktadır. Cinsel tiplene kavramı cinsiyete özgü davranış kalıplarını tanımlamak için kullanılmaktadır. Çocuklar cinsel tiplenemeyi ve cinsel kimliği aynı zamanda öğrenmektedirler. Buradaki önemli nokta çocukların cinsiyet algısını geliştirme ile ilgili sanıldığı gibi pasif değil aktif bir rolle sahip oldukları yönündendir (Ryle, 2012). Kohlberg çocukların cinsel kimliğini oluştururken kalıp yargılardan ve cinsiyet özelliklerinden tamamen etkilendiğini söylemektedir (Basow, 1986). Aynı zamanda Kohlberg çocukların iki yaş civarında cinsel kimliklerinin ayırdına vardıklarını ve bu bilginin sonucunda kendilerini kız ve erkek olarak tanımladıklarını söylemektedir. Büyüme ile beraber çocukların cinsel kimliklerine uygun davranış gösterme eğilimleri belirgin bir şekilde artmaktadır (Doyle, 1997; Akt.Şıvgın, 2015).

Bilişsel gelişim kuramcılarına göre çocuklar öncelikle cinsiyetin doğasını ve cinsiyet kimliğini tanımaya çalışır. İnsanların kadın ya da erkek olduklarını fark ederler. Aile ve toplum tarafından çocukları kız ya da erkek olarak ayrıştırmasıyla çocuk kendi için rol model cinsiyeti seçerek o cinsiyetin özellikleri ile özdeşim kurmaya başlar. Kuramın temel yaklaşımı çocuğun davranışlarını belirleyen çocuk olduğunu, aile veya toplumun asıl belirleyici olmadığını ifade etmektedir (Nielsen,1990). Öğrenmenin gerçekleşmesi toplumun ve ailenin çocuğu desteklemesi ya da şartlaması gerekmez. Bunun sebebi de çevrenin çocuğu değil, çocuğun çevreyi etkilediği yönündeki görüştür (Helgeson, 2012). Büyüme sürecinde çocuk çevresi ile etkileşime girerek kendi cinsiyet rolünü oluşturur ve bu duruma da 'kendini sosyalleştirme' adı verilmektedir (Dökmen, 2015). Yaşamın erken dönemlerinde yaşam tecrübeleri yetersiz olduğundan kadın ya da erkek olduğu ile ilgili bilgiyi iki cinsiyete dair gözlem ve deneyimlerinden öğrenerek kendine has davranışlar belirler ve bununla ilgili kalıp yargılar geliştirirler (Köksal Akyol, 2005).

Kısaca belirtmek gerekirse bilişsel gelişim kuramında ilk çocukluk döneminde kişi kendisini ve etrafındakileri algılayıp değerlendirme kapasitesine sahiptir. Yaşamın ilk yıllarında çocuk başlangıçta kendi cinsiyetini fark eder ve etrafındaki diğer insanlarla etkileşimde bulunarak rol model olarak özdeşleştirme ve kıyaslama sonucunda bir

bilgiye ulaşır bu şekilde cinsiyetine uygun kalıp yargılarının oluşumunu sağlar (Özdemir, 2006).

• Sosyal Öğrenme Kuramı

Albert Bandura sosyal öğrenme kuramında, çevrenin ve insanın birbirleri üzerinde karşılıklı bir etkileşim içinde olduğunu kabul eder çevrenin insan davranışlarını etkilediğini ama insanın da çevreyi etkileyen olduğunu ifade etmektedir (Bandura, 2001). Kuram, öğrenme sürecinin model alma, gözlem, taklit ve davranış pekiştirme yolu ile gerçekleştiğini savunmaktadır (Çavdar, 2013).

Öğrenme en yalın hali ile davranışların ödüllendirilerek pekiştirilmesi şeklinde gerçekleşir. Dolayısı ile ebeveynler, çocukların ilk modelleri ve pekiştiricileridir (Abbott, 1983). Çocuk cinsiyeti ile uyumlu davranış gösterir, sonucunda da ödüllendirilirse çocuk bu davranışı tekrar eder ama kendi cinsiyeti ile uyumlu olmayan bir davranış gösterirse de karşılığında cezalandırılır ve o davranışı yapmaması gerektiğini öğrenir (Vatandaş, 2007).

Konu ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında çocuklar her iki cinsi de gözlemleyerek, güçlü olan ebeveyni kendi cinsinden olan ebeveynine tercih ettiği görülmüştür (Nielsen, 1990). Kız çocuklarının erkek çocuklara kıyasla hem anne hem de babayı modellediği görülmüştür.

Bandura'da çocuğun bir davranışı özümseyip kalıcı hale getirmesi için çevresinden aldığı pekiştireçlerin önemine dikkat çekmiştir. Çocuğun model aldığı ebeveyninden ödül ya da ceza alması sonucunda çocuk bu davranışı bilişsel olarak öğrenir. Bununla birlikte bireyde öğrenmenin gerçekleşmesi için gerekli şart olan içsel pekiştireçler kadar dışsal pekiştireçlerde oldukça önemlidir (Senemoğlu, 2010; Ünüvar, 1998). Çocukların gerçek kişilerin dışında masal karakterleri, animasyon veya dizilerdeki figürleri de model aldıklarını söyler.

Bandura (1965) yaptığı araştırmada saldırgan olan biri ile yaşayan erkek çocukların kızlara göre saldırgan davranışlarının fazla olduğunu gözlemlemiştir. Yapılan çalışmalarda kızlarında erkeklerinde saldırganlığı eşit düzeyde öğrendikleri fakat kız çocukları daha sakin ve yumuşak huylu olmaları yönünde yetiştirildikleri için saldırgan

davranışlarının daha az görüldüğü ifade edilmiştir (Basow, 1986). Saldırgan davranış, bilişsel olarak kontrol edilebilen bir davranış olduğu için, öğrenilebilir ve o yüzden de teşvik edilmez (Helgeson, 2012).

● **Psikanalitik Kuram**

Frued'un psikanalitik kuramında, çocukların toplumsal cinsiyet algılarının üç evreden oluştuğu şeklinde ifade edilmektedir. Bunlar, cinsiyet farklılıklarının farkında olmadıkları evre, cinsler arası farklılıkları anlamaya başladıkları evre ve ödipal evredir. Birinci evre yani cinsler arası farkı bilmedikleri evre oral ve anal döneme denk gelmektedir. Bebek doğduğu andan itibaren her iki cinsiyetteki cinsiyet ve toplumsal cinsiyet bilgileri aynı şekilde gelişir ve bu evrede bebek annesi ve memesini kendisinin bir parçası olarak görür ve annesini kendisinin bir uzantısı olarak algılar. Cinsler arası ayrımı idrak etmeye başladıkları ikinci evrede bakım veren ve bebek gelişimsel bir kriz yaşanmaya başlar. Yaşamlarının bu evrelerinde çocuklar kadın ve erkeğe dair farklılıkları gözlemleyerek kendilerine dair bilgiler özellikle cinsel kimlikleri ile ilgili bilgiler oluşturmaya başlarlar. Bu evre Ödipal ve fallik dönemde gerçekleşmektedir. Aynı zamanda erkek çocukların annelerine karşı besledikleri cinsel arzuları babalarıyla rekabete girmelerine neden olmaktadır. Bu rekabet ve çatışma sonucunda erkek çocuklar kastrasyon korkusu yaşamaktadır. Kastere edilmekten korkan erkek çocuklar annelerine duydukları bu arzuyu bastırarak babalarıyla özdeşim kurarlar. Kız çocuklarında ise bu süreç babaya karşı cinsel arzu besleyerek günün birinde baba ile evlenecekleri yönünden gerçekleşmektedir. Kız çocukları zamanla bu davranışlarını bastırıp baba ile daha pasif ve kadınsı bir ilişki kurarlar (Dökmen, 2006).

Freud, bu dönemi kız çocukları için Elektra kompleksi diye tanımlamıştır. Ayrıca Freud bu yaşananların psikoseksüel gelişim açısından sağlıklı olduğunu ifade eder ve sonrasında ebeveynle özdeşleşmenin önemini üzerinde durur (Smith, 2007). Ödipus ve Elektra kompleksleri de çocuğun aynı cinsiyetten olan ebeveyniyle özdeşim kurmasını sağlamaktadır. Bu özdeşleşme sürecinde kız ve erkek çocuk suçluluk hissedebilmektedir. Bunun sonucunda kız ya da erkek çocuk aynı cinsiyetteki ebeveynlerini ya penisini yok edecek kişi veya buna sebep olacak kişi olarak algılamaktadır. Basow, (1986) bunu 'saldırganla özdeşleşmek'diye tanımlar (Basow,

1986). Çocukların cinsel arzularını bastırma şekilleri cinsiyet farklılıklarının arttığını öne sürmüştür (Holmes, 2007).

Freud'a aynı zamanda erkeklerin kadınlardan psikolojik olarak daha sağlıklı olduğunu da ifade etmiştir. Bu sebeple daha iyi statülerde yer almaları gerektiğini düşünür. Freud'a göre, erkekler kadınlara göre daha yeterli olduğunu ve kadınların adalet duygularının zayıf olduğu yönündedir. Bunun nedenini bilinçdışı penis kıskançlığına bağlamaktadır (Nielsen,1990).

Freud'un kuramı, çocuk ve yetişkinlerin gelişim evreleri ve davranışlarıyla ilgili düşüncelerin gelişiminde oldukça önemli olmakla birlikte aile, çevre ve kültürün etkisinden fazla bahsedilmemiştir (Abbott, 1983). Bundan dolayı Freud bunun gibi birkaç konuda eleştirilerin hedefi olmuştur. Özellikle çocukların cinsel gelişimi ile alakalı söylemlere fazlasıyla yer vermesi ile psikoseksüel gelişim evresine karşı çıkmıştır. Freud'a göre ise psikoseksüel gelişim, insan yaşamının temelini oluşturur. Freud, insanın gelişim evresini, yeni doğanın dürtüleri, ihtiyaç ve arzularının psikoseksüel gelişim sürecinde, yaşadığı krizlerle başa çıkma yöntemleri ile ilgili olduğunu düşünmektedir (Smith, 2007).

Adler'in de (1999) Freud'un oral dönemine yönelik eleştirileri olmuştur. Adler Freud'un ifade ettiği ilk cinsel yaşantı veya arzuları bebeğin ağız ve anal bölgesini cinsel haz bölgesine dönüştürmesine itiraz etmiştir. Bu durumun erkek kadın arasındaki farkı ortadan kaldırıp değişik anlamlara gelebileceğini ifade etmiştir. Psikanalitik kuramın diğer önemli isimleri Anna Freud ve Erikson da Freud'un çocukların cinsel gelişimine gereğinden fazla yer verdiğini ifade etmektedirler. Erikson Freud'un aksine kadınlarda penis kıskançlığı olamadığını, yaratıcı özellikleri ile kişilik gelişimlerini tamamladıklarını düşünür. Kadın rahminin kadın için geliştirici olduğunu düşünür. Erikson anneliği kadının kimliğinin en önemli yönü olduğunu belirtmektedir. Freud ile birçok noktada farklı düşüncelere sahip olsa da Erikson da kadının doğasını biyolojik temellerle açıklamıştır (Smith, 2007).

● Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Bilişsel bir kavram olan Şema, gelen yeni bilginin mevcut şemayla bağlantı kurup, anlamlandırıp ve içselleştirmeye hazır hale getirmesine yardımcı olur (Dökmen, 2006).

Sandra Bem'in geliştirdiği Cinsiyet şema Kuramı, cinsiyet gelişimine farklı bir açıklama kazandırmıştır. Bu kurama göre, insanlar çevrelerine dikkat etmek yerine çevrelerindeki bilgileri organize etme ve yeniden yorumlama için geliştirdikleri yönteme dikkat etmişlerdir. Farklı değerlendirilen cinsiyet kavramını ve toplumsal yargıların etkilerini araştırmışlardır. Bununla beraber yerleşmiş toplumsal yargıların doğru bulunmamasına rağmen değerime gösterilen dirence cevap bulmuşlardır (Martin, 2000). Cinsiyet şema kuramına göre çocuklar, cinsiyet kimlikleri ile uyumlu davranışı etraflarındaki bireyleri model alarak öğrenirler. Kurama göre olay ve nesneleri temsil eden şemalar günlük davranışlarımızı da düzenlemektedir. Cinsiyet şemaları ise, gelen bilgileri gruplayarak anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Kuram, bilişsel kuramı ve öğrenmeyi birleştirerek farklı bir yaklaşım getiren Bem, Cinsiyet şeması kuramını güçlendirmek için 'Bem cinsiyet Rollerı Envanterini' geliştirmiştir. Cinsel tiplermeye sahip olan kişiler, olmayan tiplere oranla toplumsal açıdan kendileriyle ve diğerleri ile çok daha fazla bilgiyi almaktadır (Nielsen, 1990).

Bem'e göre çocuklar, kadın, erkek olmak üzere iki farklı şema ile doğarlar (Dökmen, 2009). Kurama göre, kültürel etkiler dünyayı kadın ve erkek olmak üzere ikiye bölmektedir. Sosyal ğrenme kuramının etkisi olarak kadın ve erkek cinsiyet rollerini bireylerin öğrenme şekillerini açıklarken, bilişsel öğrenme kuramının etkisi ile de bilgilerin kadın ve erkeklerde nasıl kodladığını ifade etmektedir. Bu yolla çocuklar yeni bir bilgi ile karşılaşırken cinsiyet sınıflandırılmasını veya şemayı öğrenmektedirler (Helgeson, 2012). Eğer dünya kadın veya erkek olarak ayrılmıyor olsaydı çocuklarda kültürel bağlamda cinsiyet şemalarını ğrenemezlerdi (Basow, 1986).

Bilişsel gelişim kuramındaki gibi, cinsiyet şema kuramı da, cinsiyetleri kategorilere ayırmanın yaşamın erken evrelerinde kişinin bilişsel süreci içinde ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Kurama göre, sosyal cinsiyete has bilgi toplama, toplumsal cinsiyet, ayırıcı yaklaşımlardan doğmuştur.. Bundan dolayı, sosyal cinsiyet şema kuramı sosyal öğrenme kuramı ile aynı şekilde cinsiyetleri gruplara ayırmanın öğrenilen bir şey olduğunu sonuç olarak da kaçınılmaz ya da değerştirilmez olmadığını ifade etmektedir. Aynı şekilde cinsiyet şeması kuramı bilişsel kuram gibi insanların bilişsel öğrenme süreçlerinde cinsiyetleri ayırıcı olduğunu söylemektedir. Sosyal ğrenme kuramıyla ortak

özellikler gösteren cinsiyet şeması, cinsiyetleri sınıflandırmanın öğrenilen ve değişebileceğini ileri sürmektedirler (Bem, 1984; Akt. Gökaya ,1994).

Cinsiyet şeması kuramıyla bilişsel gelişim kuramının bir diğer benzerlik gösteren yanı ise toplumsallaşmaya aynı şekilde dikkat çekmekte olmalarıdır. Buna rağmen bilişsel gelişim kuramı kültür ve topluma yeterince vurgu yapmadıkları ve bir takım cinsiyet soruları cevapsız bırakmalarından dolayı şema kuramcılarının eleştirilerine maruz kalmışlardır. Şema kuramcıları kendi içinde kişilerin toplumsal süreçlerine ve endişelerine yönelmektedir (Ryle, 2012).

Benlik Saygısı

1.6. Benlik Kavramı

Benlik kavramı, kişinin bilinçli olarak kendi varoluşunu anlamlandırmasıdır. Benlik yaşamın herhangi bir anında farkındalığımız ile ilgili düşüncemiz ve tutumlarımızın toplamını ifade eder(Adams, 1995). Benlik kavramı, kişinin kendisine dair algı, düşünce ve tutumlarına dönük geliştirdiği görüşler olarak da adlandırılabilir (Kulaksızoğlu, 1997).Rosenberg'e göre ise ego ve benlik genellikle aynı anlamda kullanılan sözcüklerdir. Ego; kişinin gerçeklikle baş etme mekanizmasını sağlayan bir takım zihinsel ve bilişsel süreçleri içermektedir. Egonun görevi benliği sağlıklı tutmaktır. "Ego" benliğin psikolojik gelişimi ile ilgili kısmıdır. Benlik ise sahip olunan potansiyeli, yani özü ifade etmektedir. Kısaca benlik, kişinin doğumuyla beraber çevresi ve kendi ilişkileri sonucu edindiği tecrübelerle oluşan, kendisiyle ilgili algı ve düşünce biçimi diye tanımlanabilir (Yenidünya, 2005).

Bireyin benliği ile ilgili olarak zihninde tasarladığı kavramlar, yaşantı yolu ile edindiği diğer kavramlardan farklı olmamakla birlikte daha komplekstir. Kihlstrom ve Cantor (1984) benlik kavramlarının hafızada tasarlanışları içerik bağımlı kavramlardır. İçerik bağımlı benlik kavramları, kişinin farklı durumlarda kendisine dair edindiği inançlarını ifade eder (Fiske ve Taylor, 1991). Şöyle ki, bir öğrencinin okul ortamında kendisi ile ilgili fikirleri vardır. Öğrenci kendisini zeki, atılgan, öğrenmeye ilgili özelliklerle tanımlarken; sosyal ilişkilerinde dışa dönük, arkadaş canlısı, özverili gibi özelliklerle tanımlayabilir. Örnekten de anlaşılacağı gibi sosyal ortam, kişinin benliğinin belirli kısmını etkileyerek, bireyin ortama dair algılarının ön plana geçmesini sağlar. Akranları

ile ilişkisinde sosyal benliği; eğitim ortamında ise akademik benlik ön plandadır (Aydın, 1996).

1.7. Benlik Saygısı Kavramı

Benlik saygısı ile ilgili şimdiye kadar yapılmış araştırmalarda genellikle üç yaklaşımdan bahsedilebilir. Birincisi, Rosenberg'in (1965) dikkat çektiği, benlik saygısını bir sonuç olarak ifade eden gruptur. Bu grup yüksek benlik saygısı ile düşük benlik saygısına neden olan süreçlere dikkat çekmişlerdir. İkinci araştırmacı grup ise benlik saygısını bir motivasyon konusu olarak ele almışlardır. Bireylerin kendilik değerlerini korumak ve yükseltmek için nasıl davrandıkları konusu ile ilgilenmişlerdir (Coopersmith, 1967). Üçüncü grup ise, benlik saygısını, benliğe olumsuz etki edecek yaşantı ve saldırıdan koruyan bir kalkan olarak düşünmüşlerdir (Cast ve Burke, 2002).

Her insanın kendisine dair fikirleri vardır. Bireyin, zaman içinde gelişim süreçleri ciddi değişimler geçirerek kendilik imajının oluşmasına neden olmaktadır. Araştırmacılar çoğunlukla benlik saygısını, bireyin olumlu ve önemi hakkındaki iyi düşüncelerinden ortaya çıkan faydalı bir duygudur. Benlik saygısını, kişinin genel olarak kendi ile ilgili olumlu düşünceleri; ayrıca bu olumlu düşüncelerin, bireyin potansiyeline ve olumlu özelliklerine olan temel güvene bağlandığı ifade edilir (Legendre, 1993).

Bu ifadeye göre benlik saygısı bireyin kendine karşı olumlu bakışıdır; fakat bu öncelikle bireyin benliğine ilişkin bilincinin ve fikrinin olmasını gerektirir. Benlik saygısı bireyin farklı konulardaki değerinin farkına varmasıdır. Başka bir ifade ile dünyanın gerçekçiliği ile başa çıkmamızı sağlayan düşünce ve inanç sistemidir (Duclos, 2016).

Kişinin kendisi ile ilgili bir takım düşüncelerinin dışında, kim olduğu ile alakalı bazı duygulara da sahiptir. Bu sebeple benlik saygısı kişinin benliğini beğenme ve değerli bulma derecesi olarak da açıklanabilir (Adams, 1995).

Kulaksızoğlu da benlik saygısını, kişinin kendini beğenme derecesi olarak açıklar. Ayrıca benlik saygısını benliğin duygusal yanı olarak da ifade etmiştir (Kulaksızoğlu, 1997). Benlik saygısı, kendini olduğundan kötü veya olduğundan iyi değerlendirmeksizin kendinden hoşnut olma halidir. Kişinin kendini, önemli, olumlu, seilmeye ve takdir edilmeye değer bulmasıdır. Kendini tüm yönüyle kabul etmeyi, kendi ile barışık olmayı, özgüvenli olmayı sağlayan iyilik halidir (Yörükoğlu, 2007).

Benlik saygısı, bireyin kendisini nasıl algıladığını, onaylanma veya onaylanmama ihtiyaçlarının sonucudur. Kişinin kendine verdiği önemi veya değer algısını ifade eden bir kavramdır. Benlik saygısı kavramı yaşantı yolu ile öğrenilen ve hayat boyu süren bir süreçtir. Benlik saygısı, bireyin ayrışması, hayatına anlam katması, hedef oluşturmaları ve bu yönde faaliyette bulunması, diğerleri ile uyumlu ve sağlıklı iletişim kurması, uyum kapasitesini geliştirmesi, ahlaki değerlerini oluşturmaları, başarılı olması, geleceği ile ilgili doğru ve gerçekçi kararlar alabilmesi açısından önemlidir (Erşan, Doğan ve Doğan, 2009).

Benlik saygısının sınıflandırılması için araştırmacılar tarafından farklı açıklamalar, kavramlar kullanılmıştır.

Düşük / Yüksek Benlik Saygısı (High / Low): Rosenberg'e göre, benlik saygısının düşük veya yüksek olması, bireyin kendisini ne ölçüde önemli hissettiği ve kendisini ne ölçüde kabul ettiği ile ilgili olduğunu ifade eder. Rosenberg benlik saygısı ölçeği, benlik saygısını yüksek ve düşük olarak tanımlamaktadır (Rosenberg, 1945).

Gerçek / Savunmacı Benlik Saygısı (True / Defensive): Gerçek benlik saygısında birey, psikolojik olarak kendisinden memnundur ve kendisini önemli görmektedir. Savunmacı benlik saygısında ise, özünde kendini değerli bulma duygusu düşük olmasına rağmen, birey sosyal olarak onaylanmak için kendisi ve çevresi ile sahte bir ilişki kurmaktadır (Horney, 1950).

Güvenli / Kırılgan Benlik Saygısı (Secure / Fragile): Güvenli benlik saygısında birey, benlik saygısını zora sokan durumlara karşı güçlüdür ve benlik saygısının daima onaylanmasına ihtiyaç duymamaktadır. Kırılgan benlik saygısında ise bireyin benlik değeri zorlayıcı olaylardan çabuk etkilenmekte, her zaman onaylanma ihtiyacı hissetmektedir (Kernis, 2003).

Kararlı / Kararsız Benlik Saygısı (Stable / Instable): Kararlı benlik saygısına sahip bireylerin, kendileri ile ilgili tutum ve algıları genellikle tutarlıdır., zamana ve duruma göre sürekli değişiklik göstermez. Kararsız benlik saygısı ise kırılgandır, benliğe yönelik tehditlerden daha kolay etkilenmekte ve hızlı değişmektedir (Kernis, 2005).

Açık / Örtük Benlik Saygısı (Explicit / Implicit): Açık benlik saygısı, bireyin kendisine dönük planlı ve daha kontrollü duyguları ile açıklanırken; örtük benlik saygısı ise bireyin kendisine yönelik düşünülmeden, plansız, bilinç dışı duygularını ifade

etmektedir (Bosson ve diğ erleri,2008). Açık benlik saygısı ile örtük benlik saygısının arasındaki fark arttıkça, kırıl an benlik saygısını işaret eder (Bosson, Brown ve diğ erleri, 2003).

Şartlı /  artsız Benlik Saygısı (Contingent / Non-Contingent) : artlı benlik saygısına sahip birey benlik değ erini bazı koşullara, ba arılara ve dışsal uyaranlara bağlamıştır. Bireyin kendisi ile ilgili değ erliliği belirli kıstaslara bağlıdır. Herinsan bir miktar şartlı benlik saygısına sahiptir (Croker, Wolfe, 2001).

Genel /  zel Benlik Saygısı (Global / Specific) :Genel benlik saygısına sahip bireyler kendilerini bir bütün olarak nasıl algıladıkları, özel benlik saygısı ise farklı konularda nasıl değ erlendirdiği ile ilgilidir (Epstein, 1923). Genel benlik saygısı bireyin kendisi ile ilgili duygularını kapsarken, özel benlik saygısı kendisi ile alakalı belirli alanlardaki tutumlarını düşüncelerini kapsar (Rosenberg ve Schooler, 1995).  r nkle açıklamak gerekirse bireyin genel benlik saygısı yüksek olup sportif faaliyetlerde özel benlik saygısı düşük olabilmektedir (Karakuş, 2017).

1.8. Benlik Gelişimi

Anne karnında ba layıp doğumla devam eden süreç içerisinde, insan hem kendi bedeninden hem de ötekilerden bazı uyarımlar almaktadır. Bu uyarımların anlamlı hale gelmesi ise duyum izlenimleri ile mümkündür. Başka bir ifade ile insan yaşamın erken dönemlerinden ba layarak, kendisi ve ilişkide bulunduğu  evre ile yaşantılar tecrübe eder. Bu yaşantılar sonunda kendisi ve çevresi hakkında bilgiler toplamaya ba lar. İnsan yavrusu doğduktan sonra bir süre kendisini annesinin bir uzantısı olarak algılamaktadır. Yani hala annesi ile kendini ayrı bir canlı olarak algılayamamakta ve anne ile bütün bir varlık olarak görmektedir. Bebek, bakım veren ile beraberken benliği ile ilgili herhangi bir problem hissetmemektedir. Ya ı ilerledikçe anneden bağımsız bir varlık olduğunu fark ettikten sonra ayrı bir ‘ben ihtiyacı’ ortaya çıkmaktadır. Yeni ortaya çıkan bu ihtiyaç, farklı bir yapışma arayışı olduğu kadar, bireyin benlik sisteminin de temelini oluşturmaya ba lar. Sonuç itibariyle bireyin bir kimlik oluşturma ihtiyacını ortaya çıkaran benlik algısı siteminin oluşumu ayrılık anksiyetesinin yaşanması ile birlikte önemli ötekilerle kurulan ilişki ile ba lar(Bayat, 2003).

Cuhadaroğlu’na (1986) göre benlik saygısı, kişinin kendisi hakkında ne düşündüğü veya nasıl hissettiği ve inandığı şey ile ilgili "kendini algılayı ıdır". Benlik saygısı, duygu,

düşünce ve davranış algılamaların etkisini tanımlar. Benlik saygısı ile ergenlik dönemi arasında karşılıklı bir ilişkiden bahsedilirken, benlik saygısının ergenin gelişimini üzerinde son derece önemli bir etki yarattığı da bilinmektedir. Bu evrede, bireysel özelliklerin dışında çevredeki diğer insanlar ve olayların etkisi ile gelişen benlik imgeleri, ergenin kendisine dair algısını belirlemektedir.. Ergen bireyin kendisi ile ilgili olumlu veya olumsuz bakış açısına sahip olması, kendini önemli veya önemsiz algılaması benlik saygısını etkilemektedir. İlerleyen yaşlarda kişiliğin temellerini oluşturan benlik saygısı ergenin düşünce, duygu ve davranışlarını belirleyen sistemlerin tümünün toplamıdır.

Benlik yaşantılar sonucunda elde edilen bir yapı olarak da tanımlanmaktadır. Yaşamın ilk evrelerinde bebek kendi varlığından haberdar değildir. Bebek, henüz ben ve ben olmayı ayırt edecek düzeyde değildir. Dünyaya ilişkin izlenimleri oldukça karmaşıktır. Yaşam ilerledikçe bebek ilişkide bulunduğu kişilerin etkisiyle yavaş yavaş benliğini oluşturur. Yeni doğan çevresi ile kurduğu ilişkilerde önce kendi bedeninin sınırlarını öğrenmeye çalışır. Benliğin gelişmesinde bebeğin bakım verenlerle kurduğu ilişkilerin önemi büyüktür. Bakım verenlerin, bebeğe karşı tepkileri benlik gelişimini fazlasıyla etkiler. Bebeğin gelişiminden birinci derece sorumlu olan kişilerin, bebeğe karşı yaklaşımları onayları, sevecenlikleri, kızgınlıkları ya da tepkisizlikleri, ihtiyacın ebeveynler tarafından zamanında fark edilip giderilmeye yönelik tutumları, benliğin alacağı şekli etkiler. Kısacası bakım veren ile bebek arasında yaşanan olumlu veya olumsuz tüm yaşantılar benlik algısı düzeyini belirlemekte oldukça önemlidir (Baymur, 1993).

1.9. Benlik Saygısıyla İlgili Kuramsal Görüşler

1890'lı yıllarda William James Benlik kavramı ile ilgili ayrıntılı çalışan ilk psikologdur. James, benliği maddesel, sosyal ve ruhsal türlerinden oluşan “bilen ben” ve saf egodan oluşan “bilinen ben” olarak sınıflandırmaktadır (Akcan, 2018).

Psikanalitik kuramcılar, benlik saygısı gelişimini süper ego kavramı ile açıklamışlardır. Süper ego benlik saygısının içsel düzenlenme görevini yerine getirir. Kişinin, kendisi ile ilgili olumlu bir algısının oluşmasının tek koşulu olarak sevilmiş olma duygusunun yeterli olmadığını, aynı zamanda doğru olanı da yapmış olma duygusuna sahip olması gerekmektedir. Kişinin, kendi süper egosu tarafından cezalandırılması aynı zamanda

benlik saygısında azalmaya neden olur. Bireyin ruhsal parçasının dış dünya ile ilişkisinde büyük bir öneme sahip olan süper egonun rolü de benlik saygısını, sadece insanların kendilerini haklı çıkarmaktan ziyade, diğerlerinin kendilerine dair düşündüklerinin üzerine yoğunlaşmasıdır (Fenichel, 1945; Akt.Erim, 2001).

Jung, insanın yaşamı boyunca bir takım amaçlar için yaşadığını ve en önemli amacının da benliğini tanımak olduğunu ifade etmiştir. Benlik, kişiliğin bir bütün olarak her yönünün eşit bir şekilde görülmesini yansıtır. Jung'a göre kişilik birbiriyle ilişkili yapılardan oluşur. Bu yapıları ise bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı diye adlandırmaktadır. Jung, bilinci okyanusta yükselen kara parçası metaforu ile tanımlar. Kara parçası egodur ve benliği de egonun şablonu olarak ifade eder. Bilinçdışını da su altında ki kısım temsil eder. Bilinçdışı kavramının, kişisel bilinçaltı ile kolektif bilinçaltı diye iki şekilde ifade ederek kolektif bilinçaltının arketiplerden (anima, animus ve gölge) oluştuğunu söyler. Bilinç ile bilinçdışı arasındaki kısmı ise benlik olarak tanımlamaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2008).

Adler, ise benliği bireyin, kendisine ve çevresine karşı takındığı tutumların sonucunda geliştiğini ifade etmektedir. Adler, insanı ötekilerden ayırt eden temel özelliğinin bütünleşme ve farklılaşma çabası olduğunu söylemiştir. Çoğunlukla insanlar bazı zamanlarda genel tavırlarından farklı davranışlarda bulunsalar da çoğunlukla kendi içinde istikrarlı göstermek için uğraş verirler. Adler'e göre algılar, düşünceler, tavırlar, davranışlar, düşünceler ve nevrotik belirtiler, "yaşam biçimi" olarak tanımladığı içsel bir sistemle ilişki durumundadırlar. Bireyin olayları anlamlandırma ve yorumlama şekilleri, yaşantılar karşısındaki gösterdiği davranış biçimi, başka bir ifade ile baş etme biçimi, bir amaca yöneliktir. Adler, yaşam biçimini bireyin biricik olduğunu ifade eden bir ilke olarak açıklar ve yaşam biçimi kavramı ile benlik kavramını aynı anlamda kullanır (Geçtan, 1990).

Erikson' a göre, insanın gelişimi sekiz evrede tamamlanır. Her gelişim evresi tamamlanırken benlik o evreye has gelişim görevlerini yerine getirmeye çalışır. Benlik gelişim görevlerini tamamlamaya çalışırken gelişim dönemi ihtiyacı zamanın da giderilmez ise, birey çatışmalar ya da karmaşalar yaşar. Bu kriz ve çatışmanın oluşmamamsı için gelişim dönemine özgü ihtiyaçların sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi gerekmektedir. Gelişim dönemi ihtiyaçları ne kadar zamanında giderilir ise o

kadar sağlıklı olduğu anlaşılr. Psikososyal gelişimin beşinci evresini Erikson, “kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası evresi” olarak tanımlamıştır. Ergenin bu evrede kişiliğı için bir kimlik oluşturmaya ihtiyacı vardır. Bu evreyi, ben kimim, ben nasıl biriyim, ben neler yapabilirim neler yapamam, hangi yeterliliklere sahibim gibi sorular sorarak geçirir. Soruları cevaplarken karşı cinse, kahramanlara, popüler ve ünlü kişilere, konulara, fikir ve ideolojilere ilgi duyar ve çoğunluklarda kararsız kalır. İnanç ve fikirleri sıklıkla değişir. Bu evrede ergen, önceki öğrenmiş olduğu bilgililerin kuralların yetişkinlikte daha farklı değer yargıları ile yer değiştirdiğini fark eder ve karmaşa yaşar. Bu karmaşadan, bocalamalardan kurtulabilen birey bu evreyi gelişimsel açıdan sağlıklı atlatır, baş etme ve karar verme becerileri gelişir ve bunun sonucunda da bir kimlik edinir. Bu evredeki gelişimsel krizden çıkamayan bireylerde ise kimlik bunalımı yaşanır. Ergenlerin bu krizi sağlıklı yaşamaları için özellikle uygun ortamlarda doğru arkadaş seçimleri ve doğru tercihler edinmeleri ile mümkün olmaktadır (Gürses ve Kılavuz, 2011).

Horney ise, bireyin sağlıklı benlik gelişiminin ebeveyn tutumları ile ilgili olduğunu düşünmektedir. Ebeveynlerinden sevgi, onay, ilgi gören bireylerin daha sağlıklı benlik algılarının olduğunu ifade etmektedir. Benlik gelişimini olumsuz etkileyen şartlarda, ailelerde büyüyen bebeklerin anksiyete ile baş edemediklerini ve bebeğin, benliğini koruyabilmek için anksiyete ile başa çıkma tepkilerinin agresyon, itaat etme ve içe dönme şeklinde ortaya çıktığını ifade etmiştir. İnsanlara yönelme (uyumlu kişilik), insanlardan uzaklaşma(koparılmış kişilik) ve insanlara karşı olma(Agresif kişilik) gibi tutumlar bireyin benliğine yabancılaşmasına neden olmaktadır (Geçtan, 2005).

Rosenberg (1986) ise benlik saygısını beş farklı psikolojik seçicilik sağlayan mekanizma ile açıklamıştır. Rosenberg’e göre, psikolojik seçicilik, yapılanmamış veya çelişkili durumlarda ve birden fazla tercih söz konusu olan durumlarda ortaya çıkmaktadır. Rosenberg, kişinin kendine dair algısı ile ilgili olan bu seçicilik mekanizmalarını; kendine değer biçiminde seçicilik, yorumlamada seçicilik, standartlarda seçicilik, kişilerarası seçicilik ve durumsal seçicilik olarak belirtmiştir. Kişi, kendi ile ilgili tüm yönlerini yaşantı yolu ile ötekilerle girdiği etkileşim sonucunda da kendine ilişkin çıkarımlara sahip olmaktadır. Kendine yönelik olumlu tanımlamaları

var ise ve benlik saygısı düzeyi yüksek, olumsuz ve çatışmalı algılamaları varsa benlik saygısı düşük demektir (Avşaroğlu, 2007).

Sullivan kuramında tipik modern insandaki benlik sisteminin ‘kişilikte olumlu değişimlere engel olan başlıca engel olduğunu’ belirtmektedir (Sullivan, 1953) bununla birlikte Sullivan kişiliğin statik olmadığını ve değişime açık olduğunu düşünmektedir (Feist ve Feist,2008). Çocuğun ödül ve kaygı deneyiminden sonra, sonunda ‘iyi ben’, ‘kötü ben’ ve ‘ben değil’ olarak ortaya çıkacak olan üç evre oluşmaktadır.

Sullivan, benlik kavramının, kişinin dahil olduğu kişiler arası ilişkilere bir yanıt olmaktan başka bir şey olmadığını ileri sürmektedir (Engler, 2014; Feist ve Feist, 2008). Benlik sistemi, bebeğin kısmen kendi vücuduna ilişkin deneyimlerden kaynaklanmaktadır. Çocuklukta ebeveynlerin onaylamadığı ve reddettiği deneyimlerden ve bu deneyimlerin yarattığı kaygıdan (Ellis vd.,2009). Başka bir ifade ile çocukta potansiyel kaygı uyandıran durumlardan (Engler, 2014) oluşan benlik sistemi,bir şekilde kişiliğin geri kalanından izole edilmekte ve genellikle bizi davranışlarımız ya da öğrenme deneyimlerimizle ilgili gerçekçi değerlendirmeler yapmaktan alıkoymaktadır (Ellis ve diğerleri, 2009).

Hümanist psikologlardan Rogers ve Maslow olmak üzere benlik saygısı kavramına önemli katkılar sunmuşlardır. Hümanist psikologlar önce insanların kendileri ile ilgili ne düşündükleri konusu ile ilgilenmişlerdir. Rogers, psikoterapinin başarısının, danışanların kendilerini sevmeleri ve kendileri ile ilgili olumlu duygular geliştirmek olduğunu düşünmektedir (Burger, 2006). Maslow ise kendine saygı duymanın bir ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir (A.g.e.). Benlik çevreyle kurulan ilişkinin sonucunda, bireyin hayatındaki tecrübe ve değerlerinin birleşimi ile oluşur. Bunun sonucunda da ideal benlik ve gerçek benlik olmak üzere iki çeşit benlik oluşur. Kişinin olmak istediği benlik, ideal benlik, gerçek benlik ise sahip olduğu benliktir (A.g.e.). Bu iki benlik arasında ortaya çıkan fark kişinin benlik saygısı seviyesini belirler. Birey sahip olmak istediği ideal benliğe ne kadar çok yaklaşırsa bireyin benlik saygısı da o kadar artar. Maslow ise ihtiyaçlar hiyerarşisinde 4. basamakta tanımladığı saygı ihtiyacını, kendini yeterli ve başarılı algılama ihtiyacı ile beğenilme, saygı duyulma ihtiyacı olarak ikiye ayırmıştır. Bireyin öz saygı ihtiyacını karşılayamadığı durumlarda aşağılık duygusuna kapılacağını belirtmiştir (Burger, 2006). Benlik saygısı bebek için, ebeveynleri

tarafından koşulsuz sevgi, onaylanma ve kabul ile başlar ve sadece var olmak, şartsız sevgi ve kabul için en önemli kriterdir. Daha sonraki yaşlarda, çevreden gelen olumlu ve olumsuz duyguların içselleştirilmesi ile benlik saygısının gelişimi devam etmektedir.0-2 yaşlarında oluşmaya başlayan değerlilik duygusu yaşamın sonraki yıllarında, dışarıdan gelen olumsuz değerlendirilmeler karşısında bireyi psikolojik olarak güçlü kılar (Karakuş, 2017).

1.9. Ergenlikte Benlik Gelişimi

Ergenlik döneminde benliğin üç basamakta geliştiğini ifade eden Harter, 11-13 yaşlarında ergenler, benliğin birbirinden farklı özelliğini gösterebilirler ve bu durum genellikle bir çelişki yaratmaz. 14-16 yaşlarındaki ergenler ise, duygu ve düşüncelerinde sıklıkla birbirine uç veya zıtlıklar şeklinde yaşarlar. Bu durum da benlik algılarında ciddi çelişkiler ve krizler yaşamalarına neden olur. Farklı kültürlerden kaynaklanan duygu ve davranış farklılığını anlayamazlar ve hangisinin gerçek kendilikleri olduğu konusunda kararsız kalırlar. Yaşları büyüdükçe, krizleri ve çelişkileri yok olur. Giderek benliklerindeki bu tür zıtlıkların uyumlu bir biçimde nasıl olduğunu açıklayabilecek düzeye gelirler (Canpolat, 2003).

Ergenlik dönemi genel olarak, bireyin biyolojik, bilişsel, psikolojik ve toplumsal değişiklikleri yoğun yaşadığı evre olarak ifade edilir. Bu dönemde, ergenin dış görünümünde dramatik değişiklikler meydana gelir ve bu değişiklik aynı zamanda gencin benlik kavramını (self concept) ve çevresi ile olan ilişkilerini de değiştirmektedir. Ergenin fiziksel görünüşündeki bu değişim aynı zamanda benlik algısında da değişimlere ve kim olduğu ile ilgili sorgulamaların başlamasına neden olmaktadır. Diğer taraftan ergenin entelektüel becerileri gelişmeye başlar ve bunun sonucunda da tutumlar, değer yargıları, sorunlar ve çevresi ile ilişkileri yeniden şekillenmeye başlamaktadır. Zamanla ergenin benlik tanımları ve kavramları da farklılaşmakta, daha soyut bir anlam kazanarak psikolojik benlik kavramına doğru genişlemektedir. Fakat bu değişim bütün ergenlerde aynı zamanda ve aynı hızda oluşmamaktadır. Kendilerindeki zıtlıkları tutarsızlıkları daha tam olarak algılayamayan ergenler, benlik örüntülerini anlamakta ve soyut anlamlar barındıran psikolojik benlik imgesini meydana getirmekte bazı problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar(Harter, 1990).

Özellikle 9-11 yaşlarından başlayıp 17-18 yaşlarını da içine alan zaman diliminde ergenin fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal yönden hızlı değişimi ve bunların sonucunda meydana gelen yüksek kaygı ve gerginliğin, kız ve erkek ergenler için farklı tepkilere aynı zamanda benlik saygılarında da farklı düzeylerde tepkilere neden olduğu söylenmektedir. Bu gelişim evresindeki kız ergenlerde benlik değerinde düşüş, kaygıda artış, depresyon, yeme bozuklukları gibi daha içsel tepkiler meydana gelirken; erkek ergenlerde agresyon ve risk alma eğiliminde artış gibi eyleme vurma davranışlarının görülme sıklığının arttığı bilinmektedir (Sayil ve Uçanok, 2002).

Benlik saygısı, cinsiyete ve yaşa göre değişmektedir. Ergenlik döneminde erkeklerin ve kızların benlik saygısındaki değişim farklıdır. Erken ergenliğe girmek erkek ergenlerin benlik saygılarını olumlu yönde etkilerken kız ergenlerin benlik saygısını olumsuz yönde etkilemektedir. Kız ergenlerde benlik saygısının ergenliğin ilk yıllarında düşüş göstermesini, 12-13 yaşlarında ergenliğe girilmesiyle; erkeklerde 14-15 yaşları arasındaki düşmesini ise, 9.sınıfın lise eğitiminin en küçük sınıf statüsünde olmasından ötürü kızların üst sınıftakilerle iletişim kuruyor olmalarının yarattığı stresle açıklamışlardır (Simmon ve Rosenberg, 1975).

Çuhadaroglu'nun (1986), ergenlerle gerçekleştirdiği çalışmada benlik saygısının cinsiyete ve gruplara göre dağılımı incelenmiştir. Cinsiyete göre kızların benlik saygısı düzeyinin erkeklere göre daha düşük olduğu, kontrol grubuna göre ise diğer iki grupta benlik saygısının daha düşük olduğu anlaşılmıştır (Çuhadaroglu, 1986).

Benlik saygısının düşük veya yüksek olması ergen için hayati bir önem taşımaktadır. Açıklamak gerekirse düşük benlik saygısı içe dönüklük, farklı deneyimlerden kaçınma, sorumluluk almama, kendini yeterince ifade edememe, olumsuz yaşantıların etkisinden kurtulamama, kendini değersiz görme, eleştiriye tahammül edememe gibi davranışlara neden olabilmektedir. Bu durumun tersine, yüksek benlik saygısı ise, özgüvenli, hataları ile yüzleşme becerisine sahip olma, kendisini değerli ve sevilmeye layık görme, yeteneklerinin farkında olma, gerektiğinde risk alabilme ve zorluklar ile başa çıkma kapasitesinde olmayı sağlamaktadır (Maxwell, 2000).

Benlik saygısı ile çalışan ilgili bazı uzmanlar ergenlerde gelişen karmaşık benlik yapısının, farkındalıklarının oluşması ile, ergenin kendisi hakkında yanlışlarını ve

yetersizliklerini görmelerine neden olduğunu, bununla beraber daha komplike benlik algılarına sahip ergenlerin depresyon düzeylerinin daha düşük düzeyde olduğunu ifade etmişlerdir.

Ergenlerin birbirinden farklı benlik kavramlarına sahip olmaları, ideal benlik (kendisini kim olarak algılamak istediği), gerçek benlik (gerçekte kendini kim olarak algıladığı), ve korktuğu benlik (kendisini kim olarak görmekten korktuğu benlik) içlerinde ayırım yapabilmesine olanak sağlamaktadır. Benliğin sağlıklı gelişebilmesi için, gerçek benlik ve ideal benlik arasında bir denge oluştururken, korkulan benliği dengede tutmak için ideal benliğe sahip olmaktır (Steinberg, 2017).

Ergen bu dönemde, kendisinin dışarıdan nasıl görüldüğünü, başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğünü ve neye benzediğini, nasıl biri olduğunu, çok merak eder. Benlik algısını bu soruların yanıtları oluşturur. Ergenin kendisini nasıl algıladığı yaşam tarzını belirler. Bu şekilde kendisi hakkında olumlu ya da olumsuz bir algı oluşturur (Steinberg, 2017).

Plummer'e ise, benlik saygısının, yaşam evrelerinde meydana gelen yenilikler ve değişimler ile şekillendiğini söylemektedir. Mesela, anne babadan ayrılıp yalnız yaşamak, aile kurmak, gelişim devam ederken, her gelişim evresinde karşılaşılan, fiziksel, duygusal, sosyal, ruhsal değişimler gibi bireyin benliği ve benlik saygısında bunlara bağlı değişmektedir. Ergenlikte değişim daha çok fiziksel, duygusal, bilişsel süreçlerde başlar. Ergenliğin ilk zamanlarında ergen büyümek istemeyebilir. Ancak çoğu da hemen büyümek ister, özgür yaşamı arzu ederler. Bu süreçte ergen benliğini kaybetme korkusu yaşayabilir. Kendi varoluş savaşlarında benliklerini oluşturmaya çalışırlar. Ergen birey, bu süreçte yalnızlık, anlaşılamama gibi düşünceler ve duygular hissedebilir, ailesi ile çatışmalar yaşayıp aileden uzaklaşabilir. Bu dönemde arkadaş, akran grupları ergenin hayatında çok önemli bir yere sahip olur. Ergenin sosyal ortamı, kendisini tanımasına, bağımsız bir kişilik kazanabilmesine ve benlik saygısını oluşturmada önemli bir rol oynar. Bu değişkenlerle beraber ergenlerin benlik saygısının oluşmasında yaş, cinsiyet, , fiziksel görünüş gibi etmenlerinde etkisi yadsınmamaktadır (Dilek ve Aksoy, 2013).

Ergenin ebeveynleri ve arkadaşları ile kurduğu ilişkiler de benlik saygısının oluşmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Özellikle ebeveyn onay ve kabulü ergenlerin kendilerini değerli algılamaları için önemli bir koşuldur. Ergen bireyin, kendilik değerini yükseltmek için yeterli oldukları ve potansiyellerine uygun alanları fark etmelerine yardımcı olmak başarılı oldukları alanlarda desteklenip, duygusal ve sosyal açıdan onaylayarak ergenlerin özgüvenlerinin ve benlik değerlerinin desteklenmesi tavsiye edilmektedir (Kulaksızoğlu, 1998).

1.10.Toplumsal Cinsiyet Ve Benlik İlişkisi

Yaşanılan toplum ve kültür, ailelerin de toplumsallaştırma gayretleri hangi benlik kurgusunun daha baskın olacağını belirleyen etmenlerden biridir (Kağıtçıbaşı, 2000). Alan yazında yapılan araştırmalara bakıldığında, bireyin ilişkisellik, özerklik ve özerk-ilişkisel olarak ayrıştırılan benlik kavramının oluşumunu şekillendiren ve yönlendiren dinamik gücün kültür olduğuna vurgu yapılmıştır (Kağıtçıbaşı, 2005; Markus ve Kitiyama, 1991). Ayrıca parçası olunan toplumun kültürü, erkeğin ve kadının ne şekilde davranıp, ne şekilde düşüneceğini şekillendiren sosyal özellikleri belirlemektedir. (Powell ve Greenhause, 2012; Üner, 2008; Akın ve Demirel, 2003) .Kızlar ve erkekler yaşamlarının ilk zamanlarından itibaren özellikle yaşadıkları toplumun cinsiyet kalıp yargıların fark ederek benlik tasarımlarını buna göre şekillendirip içselleştirmektedirler (Brooke, 1996; Harter, 1991; Quatman ve Watson, 2001) . Benlik algısı, toplumsal rollere göre değişebilmekle birlikte, toplumsal cinsiyet ve kalıp yargılar arasındaki uyum insanların, farklı duyarlılık alanları geliştirerek yaşadıkları problemlerinde farklılaşmasın neden olabilmektedir (Güvenç ve Aktaş, 2006). Bugüne bakıldığında, kültürel bağlamın etkisi ile oluşan toplumsal cinsiyet algısı ve benlik kurguları arasındaki ilişkinin incelenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Gelişmesinde sosyal çevrenin, ailenin ve kültürün etkisi ile tasarlanan benlik saygısı ve toplumsal cinsiyet algısı ilişkinin doğasını anlamak ve birbirlerini ne ölçüde yordadığını incelemek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

BÖLÜM 2: YÖNTEM

Bu araştırma tanımlayıcı ve ilişkisel bir araştırmadır. Bu bağlamda bu çalışma, lisede öğrenim gören kız ergenlerin toplumsal cinsiyet algıları ile benlik saygıları arasındaki ilişkinin düzeyini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bunun için tanımsal, bu kavramların bazı değişkenlerden ne düzeyde etkilendiğini ortaya koymak bakımından da ilişkisel niteliktedir. Araştırmada lise de öğrenim gören kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının benlik saygısına etki edebileceği düşünülen demografik değişkenler yaş, okul türü, ailenin gelir düzeyi, anne babanın eğitim düzeyi, anne babanın çalışma durumu, anne babanın ebeveynlik tutumu, psikolojik destek alıp almama gibi değişkenlerle arasındaki ilişki incelenecektir. Veri toplama araçları için ölçeği geliştiren ve Türkçe'ye uyarlayan araştırmacılarla (Çuhadaroğlu F, 1986, çogepder; Esen, E., Öztürk, B. ve Siyez, D. M.) elektronik posta yolu ile bağlantıya geçilerek gerekli izinler alınmıştır. Veriler 'Google Forms' aracılığıyla toplanmıştır. İstanbul ili, Kartal ilçesinde bulunan farklı türde eğitim veren 5 devlet okulu idarecisi ile görüşülmüş ve onayları alınmıştır. Okul psikolojik danışmanlarına ölçekler gönderilmiş ve okul öğrenci whatsapp gruplarından gerekli açıklamalar yapılarak ölçeklerin yayılması sağlanmıştır. 380 kız öğrenciden gelen yanıtlar yine Google Form programında toplanıp değerlendirilmiştir. Ayrıca Nişantaşı üniversitesi etik kurul onayı alınmış ve teze eklenmiştir.

Bu bölümde çalışmanın evren ve örnekleme, ölçme araçları ve verilerin analizi açıklanmıştır.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim öğretim yılı İstanbul ili Kartal ilçesinde Anadolu ve Meslek liselerinde öğrenim görmekte olan 380 kız öğrenci oluşturmaktadır. Tablo 2.1' de katılımcılara ait demografik bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 2.1.
Yaş, Sınıf, Okul Türü, Anne Eğitim Durumu ve Baba Eğitim Durumu
Değişkenleri için Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişken	Gruplar	f	%	% _{gec}	% _{yig}
Yaş	14,00	110	28,9	28,9	28,9
	15,00	102	26,8	26,8	55,8
	16,00	58	15,3	15,3	71,1
	17,00	110	28,9	28,9	100,0
Sınıf	9. sınıf	169	44,5	44,5	44,5
	10. sınıf	84	22,1	22,1	66,6
	11. sınıf	47	12,4	12,4	78,9
	12. sınıf	80	21,1	21,1	100,0
Okul Türü	Meslek liseleri	132	34,7	34,7	34,7
	Anadolu liseleri	248	65,3	65,3	100,0
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	188	49,5	49,5	49,5
	Ortaokul	71	18,7	18,7	68,2
	Lise	90	23,7	23,7	91,8
	Üniversite	31	8,2	8,2	100,0
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	134	35,3	35,3	35,3
	Ortaokul	84	22,1	22,1	57,4
	Lise	117	30,8	30,8	88,2
	Üniversite	45	11,8	11,8	100,0

Tabloda görüldüğü üzere örneklem grubundan 110 kişi 14, 102 kişi 15, 58 kişi 16, 110 kişi 17 yaşında iken, bu kişilerin 169'u 9. Sınıfa 84'ü 10. Sınıfa, 47 si 11. Sınıfa, 80'i ise 12. Sınıfa gitmektedir. Katılımcılardan 248 kişi Anadolu lisesine giderken 132 kişi meslek liselerine gitmektedir. Örneklem grubunun anne eğitim durumlarına bakıldığı zaman annelerin 188'i (%49,5) ilkokul, 71'i (%18,7) ortaokul, 90'ı (%23,7) lise

mezunu ve 31'i (%8,2) üniversite mezunu iken babaların 134'ü (35,3) ilkokul, 84'ü (%22,1) ortaokul, 117'si (%30,8) lise ve 45'i (%11,8) ise üniversite mezunudur.

Tablo 2. 2

Anne Çalışma, Anne Tutumu, Baba Tutumu, Gelir ve Psikolojik Destek Alma Değişkenleri için Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişken	Gruplar	f	%	% _{geç}	% _{yıg}
Anne çalışma durumu	Çalışıyor	135	35,5	35,5	35,5
	Çalışmıyor	245	64,5	64,5	100,0
Anne tutumu	Baskıcı-otoriter	55	14,5	14,5	14,5
	Demokratik	42	11,1	11,1	25,5
	Koruyucu	263	69,2	69,2	94,7
	İlgisiz	20	5,3	5,3	100,0
Baba Tutumu	Baskıcı-otoriter	49	12,9	12,9	12,9
	Demokratik	56	14,7	14,7	27,6
	Koruyucu	219	57,6	57,6	85,3
	İlgisiz	56	14,7	14,7	100,0
Gelir	Düşük	174	45,8	45,8	45,8
	Orta	135	35,5	35,5	81,3
	Yüksek	71	18,7	18,7	100,0
Psikolojik Destek	Evet	54	14,2	14,2	14,2
Alma	Hayır	326	85,8	85,8	100,0

Örneklem grubunda 55 (%14,5) kişi annesinin tutumunu baskıcı-otoriter, 42 (%11,1) kişi demokratik, 262 (%69,2) kişi koruyucu 20 (%5,3) kişi ilgisiz olarak belirtirken, 49 (%12,9) kişi babasının tutumunu baskıcı-otoriter, 52 (% 40,5) kişi demokratik, 53 (%219) kişi (%57,6) koruyucu, 56 (%14,7) kişi ilgisiz olarak belirtmiştir. 245 (%64,5) kişinin annesi çalışırken 135 (%35,5) kişinin annesi çalışmamaktadır. 174 kişi (%45,8) gelir durumunu düşük, 135 kişi (35,5) orta ve 71 kişi (%18,7) yüksek düzeyde olduğunu belirtmiştir. Son olarak 326 kişi (%85,8) daha bir psikolojik destek almamışken 54 kişi (%14,2) daha önce psikolojik destek almıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcıların demografik bilgilerini elde etmek amacıyla ‘‘Kişisel Bilgi Formu’’ Toplumsal Cinsiyet Algı düzeylerini anlamaya yönelik ‘Toplumsal Cinsiyet Algı Ölçeği Ergen Formu ve Benlik Saygısı düzeyini anlamak için de ‘Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği’ kullanılmıştır.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Çalışmaya katkı sağlayan katılımcılarla ilgili çeşitli özelliklerin belirlenebilmesi amacıyla kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formu toplam 9 maddeden oluşmaktadır. Bu formda; yaş, okul türü, sınıf düzeyi, algılanan gelir durumu, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne baba çalışma bilgisi, kişinin psikolojik yardım alma durumu, ilgili sorular yer almaktadır.

2.2.2. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği (TCAÖ)

TCAÖ bireylerin toplumsal cinsiyet algılarını değerlendirmek için Altınova ve Duyan (2013) tarafından geliştirilen bir ölçektir. 5’li Likert tipinde olan ölçek 25 maddeden oluşmaktadır. Daha sonra Esen, E., Öztürk, B. ve Siyez, D. M. (2018) tarafından Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ergen formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğe verilebilen yanıtlar 1 (tamamen katılmıyorum), 5 (tamamen katılıyorum) arasındadır. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek çıkması bireylerin eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet algısına sahip olduklarını göstermektedir. Ölçekte 2.,4.,6.,9.,10.,12.,15.,16.,17.,18.,19.,20.,21.,24 .ve 25.maddeler ters puanlamaya sahip maddelerdir. Ölçeğin güvenirliliği, Cronbach alfa güvenirlik katsayısı hesaplanarak değerlendirilmiş ve bu değer. 87 olarak bulunmuştur (Altınova ve Duyan, 2013). Bu çalışmada ise Cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0.83 olarak bulunmuştur.

2.2.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

1963 yılında Morris Rosenberg tarafından geliştirilen ve Çuhadroğlu (1986) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçek 63 maddeden oluşmaktadır ve ölçeğin 12 alt boyutu vardır. Bu çalışmada bu alt boyutlardan ilki olan Benlik saygısı ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 4 dereceli Likert tipinde ve 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 5 madde ters maddedir. Rosenberg tarafından istenildiği zaman ölçekteki alt boyutların ayrı ayrı

kullanılabileceğini belirtmiştir. Bu yüzden bu araştırmanın amacı doğrultusunda ‘Benlik Saygısı’ alt ölçeği kullanılmıştır. Ölçekten en düşük 0 en yüksek 6 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan düşük benlik saygısını düşük puan ise yüksek benlik saygısını göstermektedir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı 0.75, geçerlilik katsayısı ise 0.71’dir. Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0.72 olarak bulunmuştur.

2.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır. Çalışmada kategorik değişkenleri incelemek için frekans analizi yapılmıştır. Ölçeklerden elde edilen puanların iki kategorili değişkenlerdeki farklılığını incelemek için Bağımsız Örneklem t-Testi, üç ve daha fazla kategorili değişkenlerdeki farklılığı incelemek için ANOVA (Tek Yönlü Varyans Analizi) kullanılmıştır. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları için betimsel istatistik değerleri elde edilmiştir.

Tablo 2. 3.

Toplumsal Cinsiyet Algısı ölçeği puanları için betimleyici istatistik değerleri

Boyutlar	n	Min	Maks.	$\bar{x}$	Sh_x	ss	Çarpık.	Basık.
Eşitlikçi	380	25,00	45,00	38,83	,20	4,01	-,568	,181
Gelenekçi	380	25,00	60,00	49,41	,29	5,70	-1,074	1,114
Toplam puan	380	62,00	105,00	88,25	,43	8,41	-,691	,195

Tabloda görüldüğü üzere Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında ölçekten alınan puanların çarpıklık ve basıklık değerlerinin 1,5 ve -1,5 aralığında olduğu ve normal bir dağılım gösterdiği görülmektedir.

Tablo 2. 4.

Benlik Saygısı Ölçeği Puanları İçin Betimleyici İstatistik Değerleri

Boyutlar	n	Min	Maks.	$\bar{x}$	Sh_x	ss	Çarpık.	Basık.
Toplam puan	380	0,00	6,00	4,51	,07	1,48	-,958	,279

Tabloda görüldüğü üzere Benlik Saygısı Ölçeği çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında ölçekten alınan puanların çarpıklık ve basıklık değerlerinin 1,5 ve -1,5 aralığında olduğu ve normal bir dağılım gösterdiği görülmektedir.

BÖLÜM 3: BULGULAR

Bu bölümde ölçeklerin korelasyon sonuçları ve ölçekler ile demografik değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik analizler sunulmuştur. Elde edilen analiz sonuçlarına uygun olarak ölçekler ve katılımcılara dair bulgular ve bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 3. 1

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Lise Türü Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	n	$\bar{x}$	Ss	t testi		
					t	sd	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	Meslek lisesi	132	85,69	9,66	-4,429	378	,000
	Anadolu Lisesi	248	89,61	7,32			
Benlik Saygısı	Meslek lisesi	132	4,33	1,53	-1,698	378	,090
	Anadolu Lisesi	248	4,60	1,45			

Tabloda görüleceği üzere Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının lise türü değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre Toplumsal Cinsiyet Algısı puanlarının lise türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterirken ($p<0.05$), benlik saygısı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$)

Tablo 3. 2
Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Anne Çalışma Durumu Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	n	$\bar{x}$	ss	t testi		
					t	sd	p
Toplumsal Cinsiyet	Çalışıyor	135	89,71	7,10	2,522	378	,012
	Çalışmıyor	245	87,40	8,96			
Benlik Saygısı	Çalışıyor	135	4,45	1,54	-,498	378	,619
	Çalışmıyor	245	4,5	1,45			

Tabloda görüleceği üzere Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının anne çalışma durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre Toplumsal Cinsiyet Algısı puanlarının anne çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterirken ($p < 0.05$), benlik saygısı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$) Sonuç olarak annesi çalışan katılımcıların toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri daha yüksektir.

Tablo 3. 3.
Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Psikolojik Destek Alma Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	n	$\bar{x}$	ss	t testi		
					t	sd	p
Toplumsal Cinsiyet	Evet	54	89,05	9,05	,754	378	,451
	Hayır	326	88,12	8,31			
Benlik Saygısı	Evet	54	3,75	1,8	-4,088	378	,000
	Hayır	326	4,6	1,3			

Tabloda görüleceği üzere Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının psikolojik destek alma durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre benlik saygısı puanlarının psikolojik destek alma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterirken ($p < 0.05$), Toplumsal Cinsiyet Algısı puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 3. 4
Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği
Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)
Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	$\bar{X}$	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Toplumsal Cinsiyet	14,00	110	87,55	9,56	G.arası	637,22	3	212,40	3,049	,029
	15,00	102	86,73	8,22	G.İçİ	26191,0	376	69,65		
	16,00	58	89,08	8,29	Toplam	26828,	379			
	17,00	110	89,9	7,08						
Benlik Saygısı	14,00	110	4,48	1,46	G.arası	8,671	3	2,89	1,309	,271
	15,00	102	4,42	1,60	G.İçİ	830,28	376	2,20		
	16,00	58	4,86	1,46	Toplam	838,9	379			
	17,00	110	4,46	1,39						

Tabloda görüldüğü üzere Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda sadece Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlarının yaş değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği görülürken ($F_{(3,376)}=3,04; p < .05$), Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının yaş değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($F_{(2,315)}=2,73; p > .05$).

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlardaki bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek için tamamlayıcı post-hoc analiz testleri yapılmıştır. Levene's testi ile grup dağılımlarının homojenliğine bakılmış ve grup varyanslarının homojen olmadığı görülmüştür ($p<.05$). Bu yüzden varyansların homojen olmadığı durumlarda kullanılan çoklu karşılaştırma tekniklerinden Tamhane tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen tamamlayıcı analiz sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3.5

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Görmek Üzere Yapılan Tamamlayıcı Analiz Sonuçları

Puan	(i)yaş	(j) yaş	$\bar{X}_i - \bar{X}_j$	p
Toplumsal Cinsiyet	14,00	15,00	,81	,985
		16,00	-1,53	,864
		17,00	-2,37	,207
	15,00	14,00	-,81	,985
		16,00	-2,35	,418
		17,00	-3,19*	,017
	16,00	14,00	1,53	,864
		15,00	2,3	,418
		17,00	-,84	,987
	17,00	14,00	2,37	,207
		15,00	3,19*	,017
		16,00	,84	,987

Tamamlayıcı analiz sonuçlarına göre Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlarında 14 ve 17 yaş grupları arasında 17 yaş grubu lehine anlamlı farklılık göstermektedir ($p<.05$).

Tablo 3. 6
Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Sınıf
Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	$\bar{X}$	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Toplumsal Cinsiyet	9	169	86,99	9,28	G.arası	961,13	3	320,378	4,65	,003
	10	84	87,41	8,0	G.içi	25867,1	376	68,79		
	11	47	90,51	7,1	Toplam	26828,2	379			
	12	80	90,4	6,79						
Benlik Saygısı	9	169	4,53	1,51	G.arası	2,699	3	,900	,404	,75
	10	84	4,48	1,50	G.içi	836,25	376	2,22		
	11	47	4,68	1,46	Toplam	838,95	379			
	12	80								

Tabloda görüldüğü üzere Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda sadece Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlarının sınıf değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği görülürken ($F_{(3,376)}=4,65; p<.05$), Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının sınıf değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($F_{(2,315)}=.404; p>.05$).

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlardaki bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir. Levene's testi ile grup dağılımlarının homojenliğine bakılmış ve grup varyanslarının homojen olmadığı görülmüştür ($p<.05$). Bu yüzden varyansların homojen olmadığı durumlarda kullanılan çoklu karşılaştırma tekniklerinden Tamhane tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen tamamlayıcı analiz sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. 7
Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Hangi Alt
Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamamlayıcı Analiz
Sonuçları

Puan	(I)sınıf	(J) sınıf	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	P
Toplumsal Cinsiyet	9	10	-,422	,999
		11	-3,51*	,038
		12	-3,48*	,006
	10	9	,42	,999
		11	-3,09	,143
		12	-3,05	,055
	11	9	3,5*	,038
		10	3,09	,143
		12	,035	1,000
	12	9	3,48*	,006
		10	3,05	,055
		11	-,03564	1,000

Tamamlayıcı analiz sonuçlarına göre Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlarında 9 ve 11, 9 ve 12. Sınıflar arasında anlamlı farklılık göstermektedir ($p < .05$). Sınıf düzeyi arttıkça toplumsal cinsiyet algı düzeylerinin de arttığı söylenebilir.

Tablo 3. 8
Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Anne Eğitim Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Toplumsal Cinsiyet	İlkokul	188	86,33	8,91	G.arası	1728,25	3	576,08	8,630	,000
	Ortaokul	71	90,29	6,60	G.İçİ	25099,9	376	66,75		
	Lise	90	91,04	6,84	Toplam	26828,2	379			
	Üniversite	31	87,12	10,0						
Benlik Saygısı	İlkokul	188	4,53	1,50	G.arası	5,894	3	1,965	,887	,448
	Ortaokul	71	4,57	1,41	G.İçİ	833,064	376	2,216		
	Lise	90	4,5	1,39	Toplam	838,958	379			
	Üniversite	31	4,09	1,77						

Tabloda görüldüğü üzere Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının anne eğitim değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda sadece Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlarının anne eğitim değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği görülürken ($F_{(3,376)}=8,63; p<.05$), Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının anne eğitim değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($F_{(2,315)}=,404; p>.05$).

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlardaki bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir. Levene's testi ile grup dağılımlarının homojenliğine bakılmış ve grup varyanslarının homojen olmadığı görülmüştür ($p<.05$). Bu yüzden varyansların homojen olmadığı durumlarda kullanılan çoklu karşılaştırma tekniklerinden Tamhane tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen tamamlayıcı analiz sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. 9
Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Puanlarının Anne Eğitim Değişkenine Göre
Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan
Tamamlayıcı Analiz Sonuçları

Puan	(I) Anne Eğitim	(J) Anne Eğitim	$\bar{X}_i - \bar{X}_j$	p
Toplumsal Cinsiyet	İlkokul	Ortaokul	-3,96*	,001
		Lise	-4,70*	,000
		Üniversite	-,79	,999
	Ortaokul	İlkokul	3,96*	,001
		Lise	-,74	,981
		Üniversite	3,16	,517
	Lise	İlkokul	4,70*	,000
		Ortaokul	,74	,981
		Üniversite	3,92	,266
	Üniversite	İlkokul	,793	,999
		Ortaokul	-3,16	,517
		Lise	-3,91	1,93887

Tamamlayıcı analiz sonuçlarına göre Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlarında hem ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin puanları arasında hem de ilkokul ve lise mezunu annelerin puanları arasında anlamlı farklılık göstermektedir ($p < .05$). Her iki grupta da bu farklılık ilkokulu mezunu annelerin aleyhinedir.

Tablo 3. 10

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Toplumsal Cinsiyet	İlkokul	134	86,70	9,10	G.arası	770,200	3	256,	3,7	,012
	Ortaokul	84	88,33	6,75	G.içi	26058,039	376	69,3		
	Lise	117	88,80	8,95	Toplam	26828,2	379			
	Üniversite	45	91,28	6,65						
Benlik Saygısı	İlkokul	134	4,47	1,56	G.arası	2,142	3	,714	,32	,810
	Ortaokul	84	4,60	1,47	G.içi	836,816	376	2,2		
	Lise	117	4,43	1,42	Toplam	838,9	379			
	Üniversite	45	4,62	1,48						

Tabloda görüldüğü üzere Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının baba eğitim değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda sadece Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlarının baba eğitim değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği görülürken ($F_{(3,376)}=3,70$; $p<.05$), Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının baba eğitim değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($F_{(2,315)}=,321$; $p>.05$).

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlardaki bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir. Levene's testi ile grup dağılımlarının homojenliğine bakılmış ve grup varyanslarının homojen olmadığı görülmüştür ($p<.05$). Bu yüzden varyansların homojen olmadığı durumlarda kullanılan çoklu karşılaştırma tekniklerinden Tamhane tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen tamamlayıcı analiz sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. 11

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Puanlarının Baba Eğitim Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamamlayıcı Analiz Sonuçları

Puan	(I)Baba Eğitim	(J)Baba Eğitim	$\bar{X}_i - \bar{X}_j$	p
Toplumsal Cinsiyet	İlkokul	Ortaokul	-1,62	,576
		Lise	-2,09	,344
		Üniversite	-4,57*	,003
	Ortaokul	İlkokul	1,62	,576
		Lise	-,47	,999
		Üniversite	-2,95	,108
	Lise	İlkokul	2,09	,344
		Ortaokul	,47	,999
		Üniversite	-2,48	,297
	Üniversite	İlkokul	4,57*	,003
		Ortaokul	2,95	,108
		Lise	2,48	,297

Tamamlayıcı analiz sonuçlarına göre Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlarında ilkokul ve üniversite mezunu babaların puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<.05$). Bu anlamlı farklılık üniversite mezunu babaların lehine olmuştur.

Tablo 3. 12

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Anne Tutum Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	$\bar{X}$	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Toplumsal Cinsiyet	Baskıcı-otoriter	55	87,90	8,88	G.arası	53,88	3	17,96	,252	,860
	Demokratik	42	89,28	8,49	G.içi	26774,	376	71,20		
	Koruyucu	263	88,18	8,3	Toplam	26828,2	379			
	İlgisiz	20	88,00	7,94						
Benlik Saygısı	Baskıcı-otoriter	55	4,09	1,5	G.arası	76,15	3	25,38	12,512	,000
	Demokratik	42	4,83	1,34	G.içi	762,80	376	2,02		
	Koruyucu	263	4,67	1,38	Toplam	838,95	379			
	İlgisiz	20	4,83	1,35						

Tabloda görüldüğü üzere Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının baba eğitim değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda sadece Benlik Saygısı puanlarının anne tutum değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği görülürken ($F_{(3,376)}=252; p<.05$), Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlarının baba eğitim değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($F_{(2,315)}=,404; p>.05$).

Benlik Saygısı Ölçeği puanlardaki bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir Levene's testi ile grup dağılımlarının homojenliğine bakılmış ve grup varyanslarının homojen olduğu görülmüştür ($p<.05$). Bu yüzden varyansların homojen olduğu durumlarda kullanılan çoklu karşılaştırma tekniklerinden Tukey tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen tamamlayıcı analiz sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. 13

Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Anne Tutum Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamamlayıcı Analiz Sonuçları

Puan	(I) Anne Tutum	(J) Anne Tutum	$\bar{X}_i - \bar{X}_j$	p
Benlik Saygısı	Baskıcı-Otoriter	Demokratik	-,74	,055
		Koruyucu	-,58*	,031
		İlgisiz	1,24*	,005
	Demokratik	Baskıcı-Otoriter	,74	,055
		Koruyucu	,16	,906
		İlgisiz	1,98*	,000
	Koruyucu	Baskıcı-Otoriter	,58*	,031
		Demokratik	-,16	,906
		İlgisiz	1,82*	,000
	İlgisiz	Baskıcı-Otoriter	-1,24*	,005
		Demokratik	-1,98*	,000
		Koruyucu	-1,82*	,000

Tamamlayıcı analiz sonuçlarına göre benlik saygısı puanları baskıcı otoriter anne tutumu ve koruyucu anne tutumu arasında koruyucu anne tutumu lehine, baskıcı otoriter anne tutumu ve ilgisiz anne tutumu arasında ise ilgisiz anne tutumu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < ,05$). Ayrıca demokratik anne tutumu ve ilgisiz anne tutumu arasında demokratik anne tutumu lehine, koruyucu anne tutumu ve ilgisiz anne tutumu arasında koruyucu anne tutumu lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < ,05$).

Tablo 3.14
Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Ve Benlik Saygısı Ölçeği
Puanlarının Gelir Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)
Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	$\bar{X}$	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Toplumsal Cinsiyet	Düşük	174	86,13	9,04	G.arası	1547,76	2	773,88	11	,00
	Orta	135	89,54	7,37	G.içi	25280,4	377	67,057		
	Yüksek	71	91,01	7,40	Toplam	26828,2	379			
Benlik Saygısı	Düşük	174	4,40	1,53	G.arası	3,413	2	1,70	,7	,46
	Orta	135	4,60	1,48	G.içi	835,545	377	2,2		
	Yüksek	71	4,57	1,38	Toplam	838,958	379			

Tabloda görüldüğü üzere Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda sadece Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlarının gelir durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği görülürken ($F_{(3,376)}=11,5; p<.05$), Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının gelir durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($F_{(2,315)}=,77; p>.05$).

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlardaki bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerine geçilmiştir. Levene's testi ile grup dağılımlarının homojenliğine bakılmış ve grup varyanslarının homojen olmadığı görülmüştür ($p<.05$). Bu yüzden varyansların homojen olması durumlarda kullanılan çoklu karşılaştırma tekniklerinden Tamhane tekniği tercih edilmiştir. Gerçekleştirilen tamamlayıcı analiz sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. 15

Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Gelir Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamamlayıcı Analiz Sonuçları

Puan	(I)Gelir	(J) Gelir	$\bar{X}_i - \bar{X}_j$	p
Toplumsal Cinsiyet Algısı	Düşük	Orta	-3,40*	,001
		Yüksek	-4,88*	,000
	Orta	Düşük	3,40*	,001
		Yüksek	-1,47	,441
	Yüksek	Düşük	4,88*	,000
		Orta	1,47	,441

Tamamlayıcı analiz sonuçlarına göre toplumsal cinsiyet algısı puanları düşük ve orta gelirli kişiler arasında orta düzeyde gelire sahip kişiler lehine, düşük ve yüksek gelirli kişiler arasında ise yüksek gelirli kişiler lehine anlamlı farklılık göstermektedir ($p<,05$).

Tablo 3. 16

Değişkenler Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Eşitlikçi	Geleneksel	Toplumsal Cinsiyet	Benlik Saygısı
Eşitlikçi	1			
Geleneksel	,483**	1		
Toplumsal cinsiyet	,805**	,909**	1	
Benlik Saygısı	,093	,117*	,124*	1

Tabloda görüldüğü üzere değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere Pearson korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu analiz sonuçlarına göre Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği arasında pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişki vardır ($r=,124$). Ayrıca Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin alt boyutlarına bakıldığında Benlik Saygısının Geleneksel alt boyut ile pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişkisi varken ($r=,117$), Eşitlikçi alt boyut ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde, lisede öğrenim gören kız öğrencilerin benlik saygıları ile toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişki farklı değişkenlerle anlamlı düzeyde fark olup olmadığını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Farklı lise türlerinde eğitim gören kız ergenlerin benlik saygıları ve toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişki; okul türü değişkeni, yaş, ebeveynin eğitim seviyesi, annenin çalışma bilgisi değişkenleri bakımından değerlendirilmiştir. Bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar, alanyazındaki daha önce yapılan araştırmalarla karşılaştırılarak ele alınmıştır.

Tabloda görüldüğü üzere değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere Pearson korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bulgulara göre, Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği arasında pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişki olduğu ayrıca Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin alt boyutlarına bakıldığında Benlik Saygısının geleneksel alt boyut ile pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişkisi varken ($r=,117$), eşitlikçi alt boyut ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Araştırmada ilk olarak Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının lise türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılacaktır. Araştırmanın sonucuna göre Toplumsal Cinsiyet Algısı puanlarının lise türüne değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterirken benlik saygısı düzeylerinin anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır.

Araştırmada kız ergenlerin, toplumsal cinsiyet algısı ölçeği puanlarına değerlendirildiğinde, okul türü değişkenine göre anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde bu sonucu destekleyen çalışmaların olduğu görülmüştür. Esen, Öztürk ve Siyez (2018), Çelik ve diğerleri, (2013) ,Zeyneloğlu (2008) Anadolu lisesinde okumakta olan öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanlarını meslek lisesinde okuyan öğrencilere göre daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Gelenekçi toplumsal cinsiyet puanlarına bakıldığı zaman Anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin puanlarının, meslek lisesinde okuyan öğrencilere göre daha düşük düzeyde bulunmuştur. Benzer bir çalışma ise Çelik ve diğerleri (2013) tarafından yapılmış ve başka lise türlerini bitirmiş öğrencilerin eşitlikçi cinsiyet tutumları Anadolu lise

türünden mezun olan öğrencilere göre daha düşük düzeyde bulunmuştur. Bir başka çalışmada yine Anadolu lise türü ve diğer lise türlerinden mezun olan öğrenciler kıyaslanmış ve Anadolu lisesinden mezun olan öğrencilerin eşitlikçi tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Sosyal-bilişsel beceri düzeyi yüksek olan öğrencilerin toplumsal cinsiyet ile ilgili kalıp yargılara ilişkin çok boyutlu ve daha esnek değerlendirmelerde bulabildikleri düşünülmektedir.

Lisede öğrenim gören kız öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri okul türü ilişkisine bakıldığında benlik saygısının okul türüne göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Literatüre bakıldığında çalışmayı destekleyen bulgulara rastlandığı gibi aksini ortaya koyan çalışmalarında olduğu görülmektedir. İkiz (2000), sınavla öğrenci alan okullarda okumaya hak kazanan bireylerin benlik saygısı düzeyinin yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Sonuca bakıldığında yapılan bu çalışmaya ile farklılaşmaktadır. Farklı çalışmalarda da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ünüvar (2007) çalışması bu araştırmayı destekler niteliktedir.

Ergenlerin benlik saygılarını etkileyen faktörlerle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, okul türünün benlik saygısına etkisinin olmadığı benlik saygısı düzeyini belirleyen ana etmenlerin öncelikle ebeveyn tutumları, koşulsuz kabul ve onayın daha etkili olduğu görülmüştür.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının anne çalışma durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, Toplumsal Cinsiyet Algısı puanlarının annenin çalışıyor olması durumuna göre değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterirken benlik saygısı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Annesi çalışan katılımcıların toplumsal cinsiyet algısı düzeyleri daha yüksektir. Toplumsal cinsiyet algısı ile annenin çalışma durumu arasında pozitif yönlü anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Literatürde de bu sonucu destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır. Öngen ve Aytaç (2013) çalışmalarında annenin çalışma durumu ile öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı arasında ilişki görülmektedir. Başka bir araştırmada Cassidy ve Warren (1990) ise, kadınların çalışıyor olmaları ile toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin tutumları arasındaki bağlantıya bakılmıştır. Geleneksel olmayan tutumları destekleyen

grupların başında tam zamanlı çalışan kadınların olduğu, yarı zamanlı çalışan kadınların ise ikinci sırada geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Dolayısı ile anneleri kısmi ya da tam çalışan ergenlerin annelerinin örnek olmaları nedeniyle toplumsal cinsiyet algıları üzerinde daha eşitlikçi bir tutum geliştirdikleri söylenebilir. Annenin kalıplaşmış rollerden farklı davranış ve tutumları sergilemeleri kız ergenlere geleneksel kalıp davranışları sorgulayarak eleştirel bakışı açısı kazandırmaktadır. Bunun sonucunda kız ergenlerin toplumsal cinsiyet algıları geleneksel bakış açısı yerine eşitlikçi bakış açısını içselleştirmelerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının anne çalışma durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatüre bakıldığında konu ile ilgili pek çok araştırmaya rastlanmıştır. Çalışmayı destekleyen sonuçlar olduğu gibi çelişen sonuçlarında olduğu görülmüştür. Yiğit (2010) ergenlerle yaptığı araştırmada benlik saygısı düzeyinin annenin çalışması ile ilişkisine bakıldığında anlamlı seviyede farklılık olmadığı bilgisine ulaşmışken, Güngör (1989) yaptığı çalışmada, ergenlerin özsaygılarını belirleyen faktörleri incelemiş ve annenin çalışıp çalışmıyor olmasının ergenlerin benlik saygısı üzerinde belirleyici olduğunu raporlamıştır. Benzer şekilde başka bir çalışmada da anneleri çalışan ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin daha yüksek olduğu raporlanmıştır (Özkan, 1994).

Ergenlerin gelişim dönemi özellikleri göz önüne alındığında benmerkezci tutumları düşüncelerin odağına kendilerini koyuyor olmaları benlik saygısının kendi sahip olduğu özelliklerden kaynaklandığını varsayarsak, annenin bir işte çalışmasının ergenin benlik saygısını etkilemediği ifade edilebilir.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının psikolojik destek alma değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre; benlik saygısı ile psikolojik destek alma durumu arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Buna karşın Toplumsal Cinsiyet Algısı ile psikolojik destek alma arasında anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Literatüre bakıldığında da toplumsal cinsiyet algısı ile psikolojik yardım ilişkisi ile ilgili çalışmalara rastlanmamıştır. Benlik saygısı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiye bakıldığında alanyazında bazı çalışmaların olduğu görülmüştür. Morsünbül Ümit, (2013) ,Akça'nın (2012) ve Eryılmaz'ın (2012) çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Dumont ve Provost (1999), Finn ve Rock (1997), Moran ve Eckenrode'nin (1992) ortaya koydukları çalışmaların sonucu da bulguları ile paralellik göstermektedir. Diğer bir araştırmada, Kamya (2000), benlik saygısı ile psikolojik sağlamlılık arasındaki ilişki düzeyi incelenmiştir. Sosyal hizmet bölümünde okuyan öğrencilerin katılımıyla elde edilen analiz sonuçlarına göre, psikolojik sağlamlık ve psikolojik iyi oluşun benlik saygısı üzerinde oldukça yüksek düzeyde ilişki ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak benlik saygısı yüksek olan ergenlerin psikolojik sağlamlığı ve psikolojik iyi oluşları yüksek olmaktadır. Yüksek benlik saygısı, sorunlar ve zorluklar karşısında kalkan görevi görerek önleyici ve koruyucu ruh sağlığının temelini oluşturmaktadır. Benlik saygısı yüksek bireyler kendini değerli, yeterli ve önemli görmektedirler. Bu durumda zorlayıcı yaşam olayları ile karşılaştıklarında yeterlilik ve özgüven duygusu ile sorunları ile baş edebilir ve stresli yaşam olaylarına karşı dirençli tutum sergileyebilirler. Öğrencinin sağlıklı oluşu; yaşam biçimini, kalitesini, arkadaş ve aile ilişkilerini, okul başarısını etkilediğinden benlik saygısı da yüksek olmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanlarının anne eğitim değişkeni ile arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülürken, Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının anne eğitim değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Analiz sonuçlarına bakıldığında, anne eğitim seviyesi ile toplumsal cinsiyet algısı arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu çalışma ile tutarlı sonuçlar gösteren çalışmalar mevcuttur (Akın ve diğerleri, 2013)

Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeyleri ile toplumsal cinsiyet algıları üzerinde anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Annenin eğitim seviyesi yükseldikçe kız öğrencilerin eşitlikçi toplumsal cinsiyet algıları da yükselip gelenekçi toplumsal cinsiyet algıları daha düşük çıkmıştır. Araştırmanın bu bulgusu farklı eğitim düzeylerinde öğrenimlerine devam eden öğrencilerle gerçekleştirilen çalışmalarla paralellik göstermektedir. Engin ve diğerleri (2016); Arıcı, (2011); Öcal ve Yüceol, (2016); Düşmez, (2016).

Bunun nedeni eğitimli insanların yeni fikirlere açık olması, içinde bulundukları kültürden ve toplumdan daha az etkilenmeleri olduğu düşünülmektedir. Ayrıca eğitim seviyesi yüksek annelerin eşitlikçi ve geleneksel olmayan yaklaşımlarını aktarım yolu ile kız çocuklarına yansıttığını ve kız çocuklarının da model alma yolu ile daha geniş ve farklı bir bakış açısı kazanarak hakim anlayışın dışına çıkabildikleri düşünülmektedir.

Araştırmadan çıkan diğer bir sonuç ise Benlik Saygısı Ölçeği değerlerinin anne eğitim seviyesine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucudur. Dilek ve Aksoy (2013) tarafından farklı eğitim kurumlarında eğitimlerini sürdüren 10. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı ile ebeveynlerinin benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışma sonuçlarına göre ergenlerin benlik saygıları ile anne eğitim seviyesi arasında bir ilişki bulunamamıştır. Benzer başka bir çalışmada ise 9.sınıf ta okuyan öğrencilerinin benlik saygısı düzeyi ile anne öğrenim düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin olmadığı rapor edilmiştir (Aktaş,2011). Bunun nedeni olarak ergenin odağının kendisi olmasından dolayı anne babanın eğitim durumundan etkilenmediği düşünülmektedir. Benlik saygısı düzeyinin ebeveynlerin eğitim düzeyinden etkilenmemesi ergenlerin öz değerlerinin ebeveynlerin eğitim düzeyi ile sanıldığı kadar etkili olmadığı sonucuna ulaştırmaktadır. Ergenlerin özdeğerlerini daha çok bakım vereni ile kurduğu ilişki tarzına ve kalitesine ayrıca ebeveynlerinin tutumları ile de bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği puanları ile baba eğitim seviyesi ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı ilişki gösterdiği görülmektedir. Literatüre bakıldığında da eğitim düzeyi yüksek olan babaların çocuklarının eşitlikçi cinsiyet rolüne ilişkin tutumlarının daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Fakat literatürde bu çalışmanın sonuçları ile çelişen araştırmalar da bulunmaktadır (Atış, 2010; Çetinkaya, 2013). Ebeveynin eğitim seviyesi yükseldikçe eşitlikçi ve geleneksel olmayan yaşam tarzlarını çocuklarına yansıttıkları sonucu çıkabilmektedir. Aynı zamanda annenin eğitim düzeyinin kız ergenlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını önemli ölçüde etkilediği çalışmalardan çıkan önemli sonuçlardan biridir. Annenin eğitimi arttıkça kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarındaki farkındalıkları artmakta ve bakış açıları da değişmektedir. Bu veriye göre, annelerin kültür aktarımında babalara oranla önemli rol oynadığı söylenebilir.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının baba eğitim durumu değişkenine göre; lisede öğrenim gören kız öğrencilerinin ‘benlik saygısı’ puanlarında istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir farklılık yoktur. Yani bireyin babasının eğitim durumu benlik saygısı düzeyinde istatistiksel anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır. Literatüre bakıldığında bu sonucu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Gacar ve Yanlıç’ın (2012) yaptığı çalışmada da lise öğrencilerin baba eğitim durumlarının benlik saygısı düzeylerini etkilemediği raporlaştırılmıştır. Benzer başka bir çalışmada Dilek ve Aksoy da (2013) lise öğrencilerinin baba öğrenim durumları ile benlik saygısı seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir

Anne eğitim durumunun benlik saygısı ile ilişkisinde olduğu gibi ergenlik döneminde olan bireyin merkeze kendisini koymasından dolayı anne babanın eğitim durumundan etkilenmediği düşünülmektedir. Çünkü burada ebeveynin eğitim seviyesinden ziyade ebeveyn ve ergen arasındaki ilişkinin doyuruculuğu ergenin kendisini değerli hissedip hissetmemesinde etkin rol oynamaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği değerlerinin gelir değişkeni ile ilişkisine bakıldığında toplumsal cinsiyet algıları ile ailenin geliri arasında öngörüldüğü şekilde anlamlı ilişki bulunmuştur. Gelir seviyesi yüksek düzeyde algılayan öğrencilerin eşitlikçi cinsiyet tutumlarının daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Literatüre bakıldığında da bu sonucu destekler çalışmalar mevcuttur. Yapılan benzer araştırmalarda da gelir düzeyi yüksek olanların eşitlikçi bakış açılarının daha hakim görüş olduğu ortaya çıkmıştır. (Altuntaş ve Altınova, 2015; Erarslan ve Kaymak, 2011). Gelir düzeyi daha düşük katılımcılarla yapılan çalışmalarda ise daha geleneksel yaşam tarzlarının belirgin olduğu farklı çalışmada raporlaştırılmıştır. (Arıcı, 2011; Altuntaş ve Altınova, 2015).

Toplumsal cinsiyet algısının belirleyicileri birbirinden farklı sosyal ve durumsal faktörler olabilmektedir. Gelir düzeyinin de bu faktörler arasında önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Ailelerin gelir düzeyinin artması eşitlikçi cinsiyet algısını oluşmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Gelir düzeyi iyi olan ailelerde çoğunlukla annenin ve babanın da işe gittiği, evdeki iş bölümünün sosyo-kültürel olarak daha düşük veya orta gelirli ailelerden farklı yaşandığı düşünülmektedir. Gelir seviyesi daha düşük ailelerde çoğu zaman kadının ekonomi ve parasal konuların dışında tutulduğu, ev işleri

ve çocuk bakımının tamamen kadına atfedildiği dolayısıyla daha geleneksel bir yaşam tarzının hakim olduğu görülmektedir. Kadının çalışma hayatına dahil olması eşit ve dengeli bir iş bölümü ortamı yarattığı, dolayısı ile aile ortamında eşitlikçi düşünce tarzının egemen olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın diğer bir ölçeği olan benlik saygısı ile gelir durumu değişkeni açısından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu elde edilmiştir. Literatüre bakıldığında araştırma sonuçlarımızı destekleyen çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir. Altun ve Yazıcı (2013) tarafından yapılan çalışmada ergenlerin benlik algılarının belirleyicileri olarak; akademik öz-yeterlik inancı ve başarı konuları incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına bakılarak ergenlerin benlik algılarının gelir seviyelerine göre değişmediği bilgisine ulaşılmıştır.

Gacar ve Yanlıç (2013) lise öğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışmada benlik saygısı seviyeleri ile ailelerin gelir düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Benzer bir çalışma da (Ateş,2013). 8.sınıflar üzerinde yapılan bir araştırma bulgularına göre, ergenlerin sosyo-ekonomik gelir ve benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirtilmiştir

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği değerleri ile yaş ve sınıf düzeyi değişkeni ilişkisine bakıldığında sadece Toplumsal Cinsiyet Algısının yaş ve sınıf değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği görülürken Benlik Saygısı Ölçeği değerlerinin yaş değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmediği ortaya çıkmıştır.

Yapılan bu çalışmada katılımcıların yaşları artıkça toplumsal cinsiyet algılarının da yükseldiği görülmektedir. Fakat literatüre bakıldığı zaman yaş ile toplumsal cinsiyet algıları arasında negatif bir ilişkinin varlığını gösteren çalışmalarda söz konusudur. Bireylerin sosyalleşme sürecinde çocukluktan yetişkinliğe geçtiği dönemde kendilerine öğretilen cinsiyet kalıp yargılarını daha çok benimseyecekleri düşünülmektedir (Arıcı, 2011).

Bu çalışmada, kız ergenlerin toplumsal cinsiyet algısının yaş ve dolayısı ile sınıf düzeyinin yükselmesi ile olumlu olduğunun saptanmasının, son zamanlardaki kadın hareketlerinin ve annenin eğitim ve çalışma durumunun etkili olduğu düşünülmektedir.

Kız ergenlerin toplumsal cinsiyetle ilgili yaş artıkça bilinçlenmelerinin etkili olduğu da söylenebilir.

Son olarak değişkenler arasındaki ilişki sonuçlarına göre Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Benlik Saygısı ölçeği arasında pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin alt boyutlarına bakıldığında Benlik Saygısının Geleneksel alt boyut ile pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişkisi varken, Eşitlikçi alt boyut ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Diğer taraftan ergenlerin benlik saygısı ve toplumsal cinsiyet algılarında bir farklılık düzeyine bakılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, kız ergenlerin toplumsal cinsiyet algılarının benlik algısına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır.

Literatüre bakıldığında benzer çalışmalarda bu sonucu destekleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Kız ergenlerde ortaya çıkan sosyal kaygının ve güvensizliğin toplumsal cinsiyet algısının geleneksel ve kalıplaşmış düşünce sisteminden beslenen sosyalleşme süreciyle bağlantılı olduğu ortaya konmuştur (Sayıl, 2002; Clarbours ve Roger, 2004).

Tüm bu bulgular ışığında benlik saygısı ve toplumsal cinsiyet algısı arasında olumlu ve doğrusal bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür.

ÖNERİLER

- Ebeveynler, çocuklarını yetiştirirken eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet algısına sahip olmalarını sağlamak için bilgilendirmeler ve eğitimler verilebilir.
- Ebeveynler dışında eğitim sistemi ve öğretmenlerde kız öğrencilerin cinsiyet rolü ve benlik saygıları gelişimini etkileyen faktörlerle ilgili olarak bilgilendirilip bilinçlendirilebilir.
- Bu çalışmada kız ergenlerde toplumsal cinsiyet algısının ve benlik saygısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Başka çalışmalarda toplumsal cinsiyet algısının yaşamı etkileyen diğer kavramlarla ilişkisi ele alınabilir
- Çalışmanın hem kız hem erkek ergen bireyleri de kapsayacak şekilde oluşturularak gerçekleştirilmesi literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Adams, J. F. (1995). *Ergenliğı Anlamak*. 1.Basım. Ankara: İmge Yayınları.
- Basow, S. A. (1992). *Gender: Stereoty Pesandroles*. Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole Publishing.
- Baymur, F. (1993). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Bee, H., L., Boyd, D. R . ve Gündüz, O. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”* (Çev. K. Ay). İstanbul: Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları.
- C. Maxwell , J. Doman, (2000). *Etkili İnsan Olmak*, (çev. D. Dizman.) İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duclos, G. (2016). *Benlik Saygısı, Yaşam İçin Bir Pasaport*. (Çev. Olcay Kunal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dökmen Y.Z. (2009). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*.10.Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Gençtan E. (1990). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gençtan, E. (2006). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göğüş Tan, M. (2018). *Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğı Haritalama ve İzleme Çalışması*. 1. Basım. Ankara: Ceid Yayınları.
- Hill, J. P. ve Lynch, M. E. (1983). *The Intensification of Gender-Related Role Expectations During Early Adolescence. In Girls at Puberty* Springer, Boston, MA, 201-228.
- İnanç, B. Y ve Yerlikaya, E. E. (2017). *Kişilik Kuramları*. İstanbul: Pegem Yayınları.
- Kulaksızoğlu A (1998). *Ergenlik Psikolojisi*. 21.Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Oakley, A. (1985). *Sex, Gender and Society: Towards a New Society*. USA: Arena.

Rosenberg Morris (1965) *.Society and the Adolescent Self Image*, Princeton University Pres, Princeton.

Sayılan, F. (2012). *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Stenberg L. (2017). *Ergenlik*. 3.Basım. Ankara: İmge Kitapevi.

Ulaş, Ö. (2017). *Kişilerarası İlişkiler Kuramı*: HS Sullivan. İstanbul: Pegem Yayınları.

Yörükoğlu, A. (2007). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. 15.Basım: Ankara.

Segal,S E. (2003). *Encyclopedia of Sex and Gender Men and Women in the World'scultures, "Cultural Constructions of Gender"*, (Edited by Carol R.Ember, Melvin Ember), I: Topics and Cultures A–K, Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Süreli Yayınlar

- Altınova, H. H. ve Duyan, V. (2013). Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 24(2), 9-22.
- Altuntaş, O. ve Altınova, H. H. (2015). Toplumsal Cinsiyet Algısı İle Sosyo-Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Turkish Studies–International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkic or Turkic*, 10(6), 83-100.
- Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı. *Ekev Akademi Dergisi*, 97-118.
- Akın, A. ve Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25 (4), 73- 82.
- Akyol, K. A ve Koçer Çiftçi, H. (2005). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Empatik Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi. *Eurasian Journal of Educational Research (Ejer)*, (21).
- Aydın, B. (1996). Benlik Kavramı ve Ben Şemaları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(8), 41-47.
- Bayat, B. (2003). Bireylerin Benlik Algısı (Benlik Tasarımları) Sistemi ve Bu Sistemin Davranışları Üzerindeki Rolü. *Kamu Dergisi*, 7(2), 123-137
- Başal, H.A., (b) (2004). Ana Baba Yoksunluğunun Çocukların Cinsiyet Özelliklerine İlişkin Kalıp yargılarının ve Cinsiyet Kimliklerinin Gelişimleri Üzerine Etkisi. XII. Eğitim Kongresi Bildiriler. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 827-852.
- Canpolat, B. I. Örsel, S. Akdemir, A. & Özbay, M. H. (2003). Ergenlerin Kendilik Algısında Beden İmajının ve Beden Kitle İndeksinin Rolü. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, 11(2), 143-154.
- Cast, A. D ve Burke, P. J. (2002). A Theory of Self-Esteem. *Socialforces*, 80(3), 1041-1068.

- Çuhadaroğlu, A.ve Akfırat, O. N. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Benlik Kurgularıyla Toplumsal Cinsiyet Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(4), 1031-1046.
- Deaux, K., & Lewis, L. L. (1984). Structure of Gender Stereotypes: Interrelationships Among Components and Gender Label. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(5), 991.
- Dilek, H. ve Aksoy, A. (2013). Ergenlerin Benlik Saygısı ile Anne-Babalarının Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 95-109.
- Dursun, A. (2016). Kadına Yönelik Şiddet: Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Algılarının Yordayıcılığı. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 3(6), 33-44.
- Esen, E. Öztürk, B. ve Siyez, D. M. (2018). Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Ergen Formu'nun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 6(12), 144-173.
- Esen, E. Soylu, Y. Siyez, D. M. & Demirgürz, G. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Algısının Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *e-International Journal of Educational Research*, 8(1).
- Erşan, E. E. Doğan, O. & Doğan, S. (2009). Beden Eğitimi ve Antrenörlük Bölümü Öğrencilerinde Benlik Saygısı Düzeyi ve Bazı Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 12(1).
- Güldü Ö, Ersoy Kart M. (2009). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 97-11.
- Gürses, İ.ve Kılavuz, M. A. (2011). Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 153-166.

- Görgün Baran, A. (2012). Toplumsal cinsiyet, N. Güngör-Ergan, B. Kütük ve R.Coştur, *İçinde Davranış Bilimleri*,(409-436) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Hoffman, L. W. & Kloska, D. D. (1995).Parents' Gender-Based Attitudes Toward Marital Roles And Child Rearing: *Development and Validation of New Measures. Sex Roles*, 32(5-6), 273-295.
- Karadağlı, A. (1993). Öğrenci Hemşirelerin Benlik Saygısı Düzeyleri ile Algıladıkları Okul Yaşantıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Hemşireler Dergisi*, 43(2), 11-15.
- Kılıç, A. Z.Beyazova, A., Akbaş, H. M., Ayten, Z. A. R. A., & Serhatlı, İ. (2014). Okul Çağı Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Algıları: Gündelik Yaşam Örnekleriyle Cinsiyetçiliğin Benimsenme Durumuna ve Esneyebilme Olasılığına Dair Bir Araştırma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 121-151.
- Perrone-McGovern, K. M., Wright, S. L., Howell, D. S., & Barnum, E. L. (2014). Contextual influences on work and family roles: Gender, Culture, and Socioeconomic Factors *the Career Development Quarterly*, 62(1), 21-28.
- Sayıl, M., Uçanok, Z. (2002). Ergenliğe Geçişte Bilgilendirmenin Ergenin Bilgi Düzeyi ve Benlik Algısına Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*.17 (50), 47–61.
- Türkmen, D.ve Alptekin, G. Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi: Eskişehir Örneği. *International Journal of Current Approaches in Language, Education and Social Sciences*, 2(2), 612-634.
- Ünüvar, P. ve Senemoğlu, N. (2010). Babaların 3-6 Yaş Grubu Çocuklarıyla Geçirdikleri Zamanın Niteliğini Geliştirme. 1. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(27),55-66.

Tezler

- Aksoy, N. (2006). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Rolü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda Benlik Saygısı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı.
- Demir, Ş. Ç. (2013). *Ergenlerde Benlik Saygısı ve Dini Başa Çıkma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakuş, Ç. (2017). *Lise Öğrencilerinde Psikolojik Savunmalar Açısından Narsisizm Ve Benlik Saygısının Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıkaya, A. (2015). *14-18 Yaş Arası Ergenlerin Benlik Saygısı ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türedi, E. (2015). *Özyeterlik, Benlik Saygısı ve Atılganlık Düzeyi İlişkisi-Cinsiyet ve Deneyim Süresi Açısından Resmi Okul ve Özel Okul Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zeyneloğlu, S.(2008). *Ankara'da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

EKLER

Ek-1.Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Sevgili Öğrenciler;

Bu anket Nişantaşı üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji bölümünde yapılmakta olan yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Çalışma, lisede öğrenim gören kız öğrencilerin cinsiyet algılarını belirleyen faktörler ve cinsiyet algısı ile benlik saygısı ilişkisini incelemektir. Ankete verdiğiniz cevaplar gizli tutularak ve başkaları ile paylaşılmayacaktır. Soruları içtenlikle işaretlemenizi diliyorum. Katılımınız ve desteğiniz için teşekkür ederim.



Ek-2. Sosyo –Demografik Bilgi Formu

1- Yaşınız... ☐ 14 ☐ 15 ☐ 16 ☐ 17 ☐ 18
2-Sınıf düzeyiniz ☐ Hazırlık ☐ 9.sınıf ☐ 10.sınıf ☐ 11.sınıf ☐ 12.sınıf
3- Okul Türünüz ☐ Meslek lisesi ☐ Anadolu lisesi ☐ Fen lisesi ☐ İmam hatip lisesi ☐ Diğer
4-Annenizin eğitim durumu nedir? ☐ Okur yazar değil ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite
5- Babanızın eğitim durumu nedir? ☐ Okur -yazar değil ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite
6-Annemiz çalışıyor mu? ☐ Evet ☐ Hayır
7-Babanız çalışıyor mu? ☐ Evet ☐ Hayır
8-Ailenizin gelir durumunu nasıl değerlendirirsiniz? ☐ 1000 ve daha az ☐ 1000-3000 ☐ 5000 -8000 ☐ 8000 ve üstü
9- Bir uzmandan psikolojik destek aldınız mı? ☐ Evet ☐ Hayır

Ek-3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

1) Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış * d) Çok yanlış *
2) Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış * d) Çok yanlış *
3) Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.
a) Çok doğru * b) Doğru * c) Yanlış d) Çok yanlış
4) Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış * d) Çok yanlış *
5) Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.
a) Çok doğru * b) Doğru * c) Yanlış d) Çok yanlış
6) Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış * d) Çok yanlış *
7) Genel olarak kendimden memnunum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış * d) Çok yanlış *
8) Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.
a) Çok doğru * b) Doğru * c) Yanlış d) Çok yanlış
9) Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.
a) Çok doğru * b) Doğru * c) Yanlış d) Çok yanlış
10) Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.
a) Çok doğru * b) Doğru * c) Yanlış d) Çok yanlış

Ek-4. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Ergen Formu

Aşağıda yer alan ifadelere ne derece katıldığınızı “Kesinlikle katılmıyorum”, “Kısmen katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Kısmen katılıyorum”, “Kesinlikle katılıyorum” seçeneklerinden birini (x) işareti ile belirtiniz. Lütfen hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız.

	Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Evlilik, kadının çalışmasına engel olmaz.					
2. Kadın sadece ailesinin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır.					
3. Çalışan kadın da çocuklarına yeterinde zaman ayırabilir.					
4. Kadınlar anne olduktan sonra çalışmamalıdır.					
5. Kadınlar evlendikten sonra çalışmamalıdır.					
6. Çalışma hayatı kadının ev işlerini aksatmasına neden olmaz.					
7. Çalışan bir kadın hayattan daha çok zevk alır.					
8. Kocasını izin vermiyorsa kadın çalışmamalıdır.					
9. Kadınlar yönetici olabilir.					
10. Çalışan bir kadın kazandığı geliri eşine vermelidir.					
11. Çalışan bir kadın çocuklarına daha iyi anne olur.					
12. Erkekler de çamaşır bulaşık gibi ev işlerini yapmalıdır.					
13. Kocasız kadın sahipsiz eve benzer.					
14. Bir ailenin gelirini erkekler sağlamalıdır.					
15. Kadınlar kendi başına ticarethane gibi yerler (kafe, market, emlakçı gibi) açmamalıdır.					
16. Kadınların birinci görevi ev işlerini üstlenmektir.					
17. Bir kadın kocasından fazla para kazanmamalıdır.					
18. Kız çocuklarına da erkek çocuklar kadar özgürlük verilmelidir.					
19. Bir kadın kendi haklarına sahip olabilmek için gerekirse kocasına karşı çıkabilmelidir.					
20. Ailedeki önemli kararları erkekler vermelidir.					